

SOCIOLOGER PÅ DEN GRØNNE LINIE

En forskningsproces sociokulturelt anskuet

Peter Sigsgaard

Peter Sigsgaard
mag.art. Kultursociologi

SOCIOLOGER

PÅ

DEN

GRØNNE

LINIE

En forskningsproces

Sociokulturelt anskuet

Magisterkonferens 1971-72

Ψ PSI forlag 2021
ISBN. 978-87-972836-0-8

I n d h o l d

Indledning	side	1
Cypern-samfundet	side	3
DANCON-samfundet	side	8
Den miskendte syndebuk: (UNFICYP) - militæret	side	14
DANCON møder sociologerne - og vilde rygter opstår	side	20
Fordækt eller åben identitet ?	side	24
To verdener: Universitetet og kasernen	side	28
Om at tildele hinanden roller	side	39
Om at tiltuske sig adgang	side	46
Accept og sym-antipati	side	53
Om en "legetøjslevende" virkelighed og data-besmittelse	side	59
Sociologens IBM-image og kvantitative teknikkens funktion	side	69
Teorier og teoretiseringen	side	84
Efterskrift	side	92
Noter	side	95
Litteratur	side	96

Indledning

I denne opgave redegøres der for dele af en feltforskningsproces sådan som jeg i 1969 oplevede den under et ca. 3 måneders ophold ved de danske FN - styrker, stationeret på Cypern.

Undersøgelsen blev ledet af professor Verner Goldschmidt og var koncentreret omkring en analyse af de daglige operationer, som FN-styrken gennemførte. Resultaterne af undersøgelsen er endnu ikke færdigbearbejdede, og de vil kun blive sporadisk berørt i opgaven.

Derimod konkretiserede opholdet en række fænomener i forbindelse med selve forskningsprocessen. De udsprang alle af processens karakter af at være et samspil mellem sociologerne og de udforskede. Opgaven tager sit udgangspunkt i en skildring af flere af disse fænomener.

Det må understreges, at ikke alle aspekter af den teoretiske størrelse, som lærebøgerne kalder forskningsprocessen, er søgt behandlet her. For det første er dele af den ikke afsluttet endnu. For det andet har jeg som forskningsassistent ikke haft lejlighed til at følge processen i alle dens aspekter.

Det er måske svært i det hele taget i en konkret situation som denne at tale om "dele af en forskningsproces". I lærebøger fremstilles forskerens arbejde ganske vist pædagogisk som et fremadskridende forløb begyndende med for eksempel "idéen" og gående over "problemformulering", "dataindsamling" og "analyse" til emnet "rapportskrivning". Der er vist ingen tvivl om at denne fremstilling kun er analytisk og fremstillet sådan af pædagogiske grunde. I praksis vil de fleste vist have erfaret at de forskellige faser i den grad er vævet ind i og er afhængige af hinanden, at det næsten er umuligt at sige hvornår man gør hvad.

Derfor er der i opgaven ikke tilstræbt en streng opdeling af de forskellige faser, vi gennemløb. Dispo-

sitionen er bygget over en række problemer, som blev aktualiseret under opholdet, og disse fænomeners indvirkning på forskellige (analytisk beskrivelige) dele af forskningsprocessen.

En række af de skildrede fænomener vil man kunne finde behandlet i socialantropologisk litteratur over deltager-observationens problemer. Det var måske karakteristisk for forskningen på Cypern, at studiet hverken i oplæg eller rent faktiske karakter var lagt op som et forsøg på at anvende deltager-observation. Alligevel oplevede vi en række fænomener, der ellers næsten udelukkende skildres af socialantropologerne.

Dette forhold kunne måske rejse spørgsmålet om ikke næsten alle sociologisk og psykologisk forskning er præget af dét kulturmøde, som socialantropologen ikke kan undgå at gemme sig for, når han drager på feltarbejde.

Og i den forbindelse kunne man måske også spørge, om ikke metodologien i en del sociologisk og psykologisk forskning (den del af den, der ynder at betegne sig som adfærds-videnskab), netop gemmer sig for fænomener, der udspringer af dette møde.

Opgaven søger at pege på nogle konsekvenser af, at man erkender forskningssituationens karakter af at være en social proces. Hvis man gør det, ville der foreligge et omfattende arbejde for sociologer og andre med hensyn til at omforme de traditionelt anvendte forskningsteknikker, teorier, begreber og analysemetoder i lyset af denne erkendelse.

På mange måder kan man sammenligne en forskningsproces med en jamsession. Ligesom jazzmusikere møder forskere og udforskede hinanden uden nogen særlig grundig viden om hinanden udover den, at man har noget "til fælles". Man starter med at spille sammen, improviserende indenfor nogle meget vide rammer. Efterhånden udkrystalliserer der sig noget mere fast, sammentømret.

Tanken er måske utrolig; men man kan måske fable om

en fremtid, hvor etablerede sociale forskningsinstitutter gennemfører standardiserede spørgeskemaundersøgelser med karakter af jamsession. Holdningen bag denne opgave går blandt andet i retning af, at man burde bestræbe sig i den retning.

CYPERN-SAMFUNDET

Cypern minder på mange måder om én stor militærlejr. Overalt hvor man færdes på øen støder man på soldater. På en biltur må man krydse sig frem gennem intermiste vejspærringer fabrikeret af rustne olietønder fyldt med grus og cement. Besøger man en pittoresk, byzantinsk kirke, kan man let risikere, at den i virkeligheden er udlagt som militært område, forpost i en borgerkrig. Tager man op i bjergene støder man hurtigt på befæstede stillinger, militærlejre, en radarstation, helikopterlandingspladser, hoteller beregnet for orlovsoldater. Flyver man lavt over den vidtstrakte, vintergrønne Nicosia-slette midt på øen, vil man se den gennemskåret og arret af skyttegrave og maskingeværreder.

Parterne i krigsspillet er mange, og der råder en nærmest babelsk forvirring. For det første er der borgerkrigens parter: Den græske nationalgarde og den tyrkiske fighter-organisation. Begge parter har støtte af importeret militær fra henholdsvis Grækenland og Tyrkiet. Så vidt man har kunnet blive klar over det, har parterne omkring 33.000 mand under våben.

For det andet har FN stationeret omkring 4.700 soldater og politi på den lille ø. Det drejer sig om kontingenter fra Sverige, Danmark, Canada, England, Irland og Finland. Politistyrken er sammensat af danske, svenske, australske, new zealandske og østrigske politifolk.

Endelig er et stort område på sydkysten af øen "okkuperet" af England, der her råder over sine største baser i Middelhavet. Man kan køre kilometer efter kilometer langs pigtråden, der markerer den sidste østlige grænse af det svindende Imperium. Bag den ligger rækker af sirlige, engelske forstads-rækkehuse:

boliger for udsendte officersfamilier. - England har flere tusinde mand stationeret på baserne. Det er ikke mærkeligt, at militæret dominerer den lille ø, hvor der i alt er ca. 600.000 indbyggere (1) ~~(se bilag 1)~~.

Konflikten kommer vel klarest til udtryk i den delte hovedstad, Nicosia. Byens kerne udgøres af den gamle bydel, der er afgrænset af en imponerende mur udstyret med 11 bastioner. Indenfor muren ligger små, lave huse tæt sammentrængt omkring små pladser og langs en labyrint af smalle gader og blindgyder.

Våbenstilstandslinien, Den Grønne Linie, deler cirklen i to: en græsk og en tyrkisk bydel. Grænsen følger hovedgaden Ledra Street, adskiller to markedspladser og løber siden sit eget krogede løb langs små gader mod nordøst for at fortsætte udenfor ringmuren, hvor den deler den moderne del af Nicosia mellem befolkningsgrupperne ~~(se bilag 2)~~.

Turisten, der slentrer gennem Nicosia på en almindelig hverdag, vil måske nok få lidt svært ved overhovedet at finde Den Grønne Linie. I det ydre ligner gaderne nemlig alt andet end et ingen-mands-land mellem to fjendtlige grupper. Man står i den smalle gade, presset fra alle sider af en myldrende aktivitet. Butikkerne har slået skodderne fra, og varerne hænger langt ud over kørebanen. Der lyder fræsen og hvislen og hamren og banken fra små værksteder. Overalt er der mennesker; og alle slags køretøjer krydser sig igennem det hele i et langsomt tempo.

Stemningen er glad, hektisk, farverig. Alt virker som var der fred og ingen fare. Men det lurker under overfladen, og man begynder snart at lægge mærke til den særlige atmosfære der råder langs Den Grønne Linie.

For eksempel kan man sidde på et lille tyrkisk spisestue og vente på at værten brygger suppe til én over sin primus. Mens han leder efter en gryde under køkkenbordet, ser man pludselig en maskinpistol gemt afvejen mellem pletter og pander. Og på et søm på væggen hænger den karakteristiske, khakifarvede fighterkasket.

Hurtig udrykning er sikret.

I selve gaden er man også klar til øjeblikkelig indsats. På hver sin side af menneskestrømmen holder bevæbnede tyrkiske og græske poster øje med hinanden (2). Går man på gaden må man bogstavelig talt kante sig forbi sandsækbefæstede stillinger, markeret med enten et græsk eller et tyrkisk flag. Det varer bare lidt før man får øje på dem. Sækkene har ligget gennem mange år, er tæret og bleget af vind og vejr - umiddelbart ligner de dynger, deponeret i hande-
gaden af en travl lastbilchauffør.

Men de er virkelige nok. Store tragtformede skydeskår peger tværs over gaden mod et lignende punkt, og ser man opad, opdager man, at de fleste af de større huse i gaden ligger enten halvt i ruiner eller er forsvarligt tilskoddede. Fra nogle af dem vajer også flag, der viser, at der enten på taget eller bag et par skodder befinder sig en militær installation.

Situationen er absurd. Her vogter man på hinanden tværs over en smal gade, og man har gjort det siden marts 1964. Men Nicosia er dog ikke større end, at mange af de 15-17 årige vagtsoldater har gået i skole med eller kender deres fjender på den anden side af gaden.

Set udfra et græsk-cypriotisk synspunkt er den tyrkiske soldat en væbnet oprører mod en lovlige regering. Men det forhindrer alligevel ikke, at den unge oprører, når hans vagt er slut, kan lægge khaki-kasketten og armbindet - og så uantastet gå tværs over gaden forbi den græske modpart. Nu har han fri, og det er i den græske bydel man går ud for at more sig.

Situationen er altså alt andet end Berlinsk. Der er ingen synlig mur til at skille de to parter, og tyrkerne har siden begyndelsen af 1968 haft "freedom of movement" på øen: En fighter har frit lejde så længe han er civil, men med rolletegnet, den khaki-farvede kasket, på, er han både en fjende og oprører mod den lovlige regering (3).

De tyrkiske enklaver på Cypern er stadig hermetisk til-
lukkede for græske indbyggere. Det forhindrer dog

ikke, at man kan handle med hinanden. Faktisk foregår der endda en del smugleri over Den Grønne Linie, som er et praktisk handelssted hvor vagtsomme FN-soldater sørger for, at ingen militær person - eller p o l i t i - betræder gaden.

Ved gadeudmundinger ses ofte hvide afstriber, som FN har malet for at markere grænsen. Ingen person med våben eller i uniform må overskride disse striber. Et sted kan man se en tyrkisk vagtpost, der er sat i et kedeligt dilemma idet hans post ligger bag en stribe, der går fra et hushjørne til et andet. Posten ligger i skygge af et hus, men foran striben kan man sidde behageligt i solskin og iagttage folkelivet.

Efterhånden har denne vagtpost vundet hævd på, at han godt må sidde i sin uniform 20 cm på den forkerte side af grænsen, men FN kræver stadig, at hans våben skal befinde sig på "lovligt" sted. Da det kræves at man har kontrol med sit våben, når man er på vagt, sidder soldaten som regel i solen med venstre hånd strakt krampagtigt bagud og rundt om hushjørnet for at han kan have føling med sit gevær.

Om natten opdager man for alvor h v o r og h v a d Den Grønne Linie egentlig er. På det tidspunkt er gaderne lagt øde, og dele af dem ligger hen i grelt, orange lys fra skarpe sodiumlamper, der er sat op, så man kan overvåge "no-mans-land". Ruinerne træder pludselig frem og bliver nærværende. Et hus hænger halvt sammenstyrtet med skridende tag og hullede balkoner ud over gaden. Man ser faktisk kun jernskodder eller gabende sorte vinduesrammer i husenes facader. Man hører ikke andet end en ensom bil, der en gang i mellem buldrer gennem gaderne med de lange lys tændt. Der er kun civile i et par få fattige restauranter, der umotiveret ligger og sender lidt lys ud på gaden. Man har ikke fornemmelse af, at de er velbesøgte - og at de holder åbent understreger hele den øde-lagte atmosfære.

Fra tid til anden passerer en fodpatrouille bestående af fire FN-soldater. De vandrer på række, ordnet efter

højde, og man aner deres blå hjelme i gadelygteskinnet. Ved stillingerne på begge sider af gaden sidder soldaterne halvfrysende, småsnakkende. En tyrkisk vejspærring består af en affældig bus kørt på tværs af gaden. Der vokser græs på taget af den, så længe har den stået dér. Her har vagterne tændt et lille bål som de sidder omkring. De snakker ikke med hinanden. De kontrollerer ikke en gang vores identitet da vi krydser grænsen ind i den tyrkiske bydel. Det ses på lang afstand, at vi er civile og udlændinge, og civile udlændinge har "freedom of movement".

Den Grønne Linie i Nicosia's gamle bydel hører ind under danske FN-styrkers område (4); og man kan ikke skildre grænsen uden også at bemærke tilstedeværelsen af konstant patrouillerende FN-soldater. De holder sig som regel midt i gaden mellem parterne, og langs hele strækningen er bygget små FN-observationsposter af bølgeblik. Som regel er de ubemandede og kun markeret ved et blåt FN-flag. Men posten er vigtig, ikke kun som symbol på den usynlige mur mellem parterne, men også fordi den indeholder hvad man kunne kalde FN-postens vigtigste våben: Felttelefonen.

Ganske vist er de patrouillerende soldater også udstyret med krigeriske våben, og de vandrer rundt i fuld uniform; men alle og enhver ved, at det er FN-soldaten forbudt at anvende sine våben til andet end selvforsvar eller til forsvar af FN-ejendom eller FN-besat område: det vil sige de små bølgeblikskure.

Efterhånden som man lærer situationen at kende bliver det lettere at orientere sig på Den Grønne Linie. Hvis man blot sørger for konstant at have tyrkiske flag til sin ene side, græske flag på den anden, og i øvrigt holder retning efter enten FN-flag eller blå hjelme - så vil man uden besvær kunne gennemvandre strækningen i den gamle bydels labyrint.

Man må altså i korthed forestille sig en temmelig eksplosivt ladet situation langs en smal gade; og en gennemsnits-dansk konstabel, der fra midten af gaden skal overvåge, at græske og tyrkiske soldater oprettholder status-quo. Han er ikke blot forpligtet til

at observere. Truer en lille anledning med at antænde eksplosionen skal han gribe aktivt ind og "dølle" uroen. Skønt konstablen bogstavelig talt strutter af magtmidler, må han ikke bruge disse. Han skal - uden at bruge voldelig magt - sørge for, at mennesker, hvis sprog han ikke forstår, overholder en særdeles løst formuleret aftale om våbenstilstand.

Det undersøgelsen koncentrerede sig om var, hvordan denne mærkværdige tilstand klares af FN. Hvordan soldater hvis grundlæggende træning går ud på anvendelse af magt og vold, klarer en situation, hvor de ikke må bruge deres kunnen. Specielt interesserede vi os for det danske FN-kontingent, DANCON, hvis ansvarsområde den gang var Nicosia West (~~se bilag 1~~).

DANCON-SAMFUNDET

DANCON-styrken tæller 665 mand, hvoraf hovedparten er koncentreret i Nicosia by. Resten af området kontrolleres gennem udstrakt patrullevirksomhed gennemført med jeeps og pansrede Ferret-spejdervogne. Dog er en mindre styrke på ca. 80 mand stationeret i Lourojina-lejren midtvejs mellem de to landsbyer Lourojina og Lymbia. De to byer går næsten ud i ét, den ene er græsk og den anden tyrkisk, og her råder en særlig spændt situation.

I det tyrkiske Lourojina opholder der sig et stort antal flygtninge fra ødelagte landsbyer i området, og byen er også hjemsted for eftersøgte tyrkiske og græske (!) kriminelle, der her har kunnet finde et "helle" så længe den spændte situation vedvarer og det græske, officielle politi, CYPOL, ikke kan nå dem.

Landskabet er vildt, øde og domineret af hvide, kegleformede kalkbjergs-formationer. Et stort antal drab indenfor et blodhævnslignende mønster har præget området mens borgerkrigen på Cypern var på sit højeste, og mange indbyggere i området vover ikke den dag i dag at besøge deres fjernere liggende marker udenfor landsbyerne.

De danske FN-soldater i Lourojina adskiller sig på en særlig måde fra den by-stationerede DANCON-styrke. En stor del af officerer og menige er "gengangere", det vil sige: på forlænget kontrakt. Flere har været der i henved to år, mens den normale periode for den udsendte soldat kun er på et halvt år. Lourojina-folkene har også - på trods af formelle emblemregler - fået gennemtruffet ret til at bære et specielt mærke, der viser at de tilhører netop Detachment Lourojina. Det stærkt symbolske emblem viser en FN-soldat på vagt mellem silhouetterne af henholdsvis en græsk kirke og en tyrkisk moske.

Der er en særegen spejdertrop-stolthed over lejren, og i Nicosia omtales dens befolkning og særlige stemning ofte som noget særligt indenfor DANCON. Indenfor lejrens pigtråd galopperer to sorte heste frit rundt mellem teltene, udenfor den primitive officersbarak holder en blankskinnende, ny personbil, mærke Jaguar, mellem jeeps og pansrede spejdervogne. Den ejes af en løjtnant i lejren, men anvendes næsten kollektivt til udflugter på øen og natklubture til Nicosia. Til trods for sådanne moderne træk, kan man høre lejren karakteriseret som en slags "Robin Hood-lejr" og dens leder som "oversherif". Noget er der om snakken.

Inde i Nicosia er DANCONs tre kompagnier koncentreret i ingen-mands-land på Den Grønne Linie indenfor og udenfor den gamle bydels ringmur. Staben bor på det noget gammeldags luksuriøse Ledra Palace Hotel, hvor FN råder over en fløj. Her findes Operations-rum, arkiver, Commander's kontor o.s.v. - en hel lille krig kan dirigeres fra dette sted domineret af turister og kongresdeltagere.

Fra hotellets øverste etager kan man se over i den tyrkiske bydel. Nærmest i centrum af denne er hejst et noget falmet FN-flag fra en stor betonbygning. Det er Saray Hotel, en ramponeret, moderne bygning hvor blandt andet det udsendte danske politi, DANCIVPOL, har oprettet hovedkvarter.

DANCIVPOLs ansvarsområde er et andet end DANCONs, men der er dog et vist samarbejde mellem de to organisa-

tioner. Og rent internt kan det være praktisk for DANCON at have danske politifolk ved hånden. For eksempel kunne man tænke sig at der blev brug for kriminalpolitimæssig assistance ved opklaringer af tyverier, voldssager, underslæb etc.

Ellers er medlemmerne af det lille DANCON-samfund bosat i forskellige forladte rigmandsvillaer og andre bygninger langs grænsen. Der er - i bogstaveligste forstand - tale om at kontingentet udgør et helt lille samfund. Man har egen forsyningstjeneste, et selvstændigt kommunikationsnet, hospital og tandlæge, kirke, barer, butik og bureaukrati. Der er posthus og politi, rejsebureau for orlovssoldater, man sender selvstændige radioudsendelser. Man råder endda nærmest over sit eget luftfartsselskab i form af SCACYPen, en flyveforbindelse hver fjortende dag til og fra Skandinavien beregnet til transport af FN-personnel og alle de fornødenheder et sådant lille samfund måtte have brug for.

Der er tale om et udpræget mandssamfund - og endda et af den militære type med en skarpt adskilt klassedeling og visse ret specielle normer for adfærd. Tonen på stedet kan på den udefrakommende civilist godt virke hård og upoleret. Til andre tider er den (i hvert fald hos officererne) nærmest absurd dannet: alle en hof-efterlignende klasses regler for takt og tone overholdes til den mindste detalje.

Man undres måske lidt over at finde en skydeskive tegnet med sort på et filmlærred i en officersmesse. Og især forbavses man over at den anvendes til målskydning hvor skytset udgøres af springende propper fra den fineste franske champagne. Men efterhånden som miljøet læres at kende undrer det ikke, at de samme mennesker, der havde gået højt op i champagneskydningen, blev skamfulde som skoledrenge foran en inkvisitorisk rektor, da det under rengøring blev afsløret, at Den Danske Konges og Dronnings portrætter hang på væggen bag det sønderskudte filmlærred.

Enhver organisation er præget af sin egen stemning og en tone, der kan virke fremmed på udenforstående. En

sproglig udtryksform, der kunne virke stødende og ejendommelig - især på to sociolog-civilister - var koncentreret omkring begrebet "Jalla", et ord, der kendes af alle FN-soldater og som blev hørt overalt. Udtrykket stammer fra Gaza og siges at være en afledning af "y'Allah", som muezzinen synger det fra minareten når han kalder til bøn. En dansk FN-soldat giver her en præcis definition af begrebet:

" 'Jalla' er altså alt, hvad der er skidt her eller ringere end os eller det vi gør eller har. Eksempel: Et æsel, der bærer en bonde, er en jallascooter! "

(Anonym 1966, p. 14)

Alt var "jalla": Havde man maveforgiftning forhørte folk til ens jallamave. En menig DANCON-soldat vil til enhver tid hævde, at selv den mest højtrangerende civilbetjent fra DANCIVPOL er "jalla" i forhold til ham. Muezzinen, der gennem højttalere med 60 watts udgangseffekt, kaldte til bøn 5 gange i døgnet fra minareterne udenfor Hotel Saray's vinduer, var en "forbandet jalla-sanger", som en dansk politibetjent hævdede at han ville skyde ned hvis han bare havde en riffel. De tyrkiske fightere og den græske nationalgarde blev ofte karakteriseret som jalla-soldater.

Begrebet giver associationer til lignende fordomsladede udtryk: Nigger, Dago, Jap, Gook..... Det er jo ikke ligefrem denne form for karakteristik af en fremmed kultur, man ville vente anvendt i en international, mellemfolkelig organisation, hvis udsendinge ofte omtales som "Fredens Soldater".

FN-personellet vil jo nok slå problemet hen med en latter og en bemærkning om, at man ikke "skal tage det så tungt". "Det er jo bare en talemåde" og "der er ingen, der lægger fordomme i det". - Og det er da også mit indtryk, at det i FN-soldatens mund stort set kun var en traditionsbestemt talemåde. Men ordet "Nigger" anvendes vel også af mange på samme måde: der er ikke nogen egentlig fordomsladet bagtanke med, at netop det ord bruges. Fritager det for ansvar? Hvad føler tyrkerne ved at Fredsstyrken karakteriserer diarré med Allah's navn? Hvordan er den græsk-ortodokse soldats reaktion når han bliver kaldt en "allah"?

Ikke kun sprogtone, men også spiritus karakteriserer det lille samfund. Man er fjernt fra hjemmet, ensom og underlagt et forbud mod at have kontakt til enten den græske eller tyrkiske befolkning på øen. Det daglige arbejde, den monotone vagttjeneste og et - udfra en militærpersons synspunkt - temmelig begivenhedsløst liv opmuntrer til, at man udnytter alkoholen som hyggespreder på frivagterne. Og hertil kommer, at man har diplomatstatus med ret til indkøb af toldfri varer. Det er simpelthen billigt at drikke, og en fest koster ikke meget.

Et mål for forbruget var blandt andet de såkaldte "Cypern-maver", der i følge myten skulle kunne vise en sagkyndig hvor lang tid en person havde gjort tjeneste med let adgang til det toldfri. På et tidspunkt var et yndet øgenavn til "gengangerne" i Lourojina: Babyelefanterne.

I virkeligheden var det forbavsende, at der ikke blev drukket mere end tilfældet var, alle de særlige forhold taget i betragtning. Og specielt overraskede det, at fritids-drikket fik en ret lille indflydelse på det daglige arbejde. En årsag kan man måske finde i at FN-soldaten ikke en gang har tilladelse til at optræde civil i sin fritid. Han er konstant og tydeligt under DANCONs jurisdiktion; og han er vel også jævnt klar over, hvilke konsekvenser en evt. "forargelig adfærd" hos en uniformeret kan få for FN-styrken som helhed betragtet.

Fritiden kan for mange være et problem. Styrken skal have en hvis størrelse for at opfylde kravene til det beredskab, der er nødvendigt. I det daglige bliver der derfor en del ventetid og tomgang, simpelthen fordi man er for mange om at udføre for lidt. Der er vokset en hel lille industri af natklubforetagender op for at der kan bødes på denne kedsomhed. I et par gader i Nicosia findes knap nok andet end natklubber, et område der i daglig tale kaldes "Slammet".

Her lægger FN-soldaten en stor del af sine indtjente penge. Der er tale om dyre fornøjelser af den billigste slags. Et særligt problem udgør kontakten til

halvprostituerede, de dyre, såkaldte "whisky-piger",^k der placeres i natklubberne af hårde, multinationalt orienterede koncerner.

Kønssygdommes gradvise udbredelse indenfor kontingentet var et yndet samtaleemne, men vel også til en hvis grad overdimensioneret. Dog var der altid interesse knyttet til de medicinsk-statistiske oversigter fra FN-hovedkvarteret; det var spændende at se hvor højt danskernes niveau nu var i forhold til for eksempel de finske soldaters.

Et andet, særligt forhold, der kan præge stemningen i de udsendes mandssamfund, er nok at finde i selve måden personellet er rekrutteret på. De menige repræsenterer mange forskellige erhverv, og de har selv valgt Cypren-opholdet efter at have aftjent værnepligt i Danmark. Det ville i sig selv være en spændende opgave at kortlægge motiverne bag afgørelsen om at tegne kontrakt om FN-tjeneste: den gode betaling, eventyr- og rejselyst, flugt fra personlige eller økonomiske problemer hjemme? Der er mange muligheder, men afgørende er det, at der er tale om et frivilligt valg.

De fleste af officererne er til gengæld udkommanderede, professionelle militære. De har ikke valgt opgaven frivilligt, er blevet fjernet fra deres familier og rykket ud af deres dagligdag i Danmark.

Det ser ikke en gang ud til at den enkelte officers indsats på Cypren bringer ham nogen advancementsmæssig fordel ved hjemkomsten: I det militære system avancerer man efter anciennitet, ikke efter fortjeneste. Tvært i mod kunne man måske i enkelte tilfælde blive grebet af en oplevelse af, at være blevet forvist fra regimentet, hvor man gør tjeneste i det daglige (Moskos 1970, p. 11).

Det er ikke det rene eventyr og en fornøjelse at gøre Cyperntjeneste. Der findes ligefrem et udtryk for en særlig form for depression, der griber styrkens medlemmer efter ca. 3 måneders ophold. Så "går man kralas": antallet af straffe for tjenesteforseelser

stiger, enkelte bliver "scacyp'et" (hjemsendt), der forekommer tilfælde af spritbilisme i løbske jeeps, hjemve og irritabilitet præger billedet.

Men hvorfor "går man kralas" ? Her må forklaringen nok søges i en nærmere skildring af arten og omfanget af det arbejde, man er sat til at udføre.

DEN MISKENDTE SYNDEBUK: (UNFICYP) - MILITÆRET.

Et almindeligt indtryk af arbejdet - i hvert fald blandt officererne - var dette, at "det hele er noget pjat". De siger, man blev involveret i, bestod af hvad én officer kaldte "drengestreger"; - og man kunne da også godt tænke sig, at det ligger under en militært uddannet persons hele professionelle værdighed at beskæftige sig alvorligt med en langvarig og brandfarlig duel mellem grækere og tyrkere, når de valgte våben er: - slangebøsser. En sådan duel mellem et par poster optog rent faktisk DANCONs tid og kræfter en overgang.

"Her sker ikke noget", sagde én allerede den første dag vi var i DANCON. "En typisk sag er for eksempel den græske nationalgardist, der lod et par lyserøde dameunderbukser flagre fra sin bajonet nede på Den Grønne Linie. Så blev tyrkerne fornærmede og klagede. Nej - her sker ikke noget. De står bare sådan og råber skældsord til hinanden".

Det, vi efterhånden fandt ud af, var, at en sag som denne var alt andet end typisk for de mange små forhold, FN måtte gribe ind overfor.

Men lige så sikkert er det nok, at militærets repræsentanter - i hvert fald inden vi var kommet rigtig i gang med vores undersøgelse - oplevede, at de ikke rigtig kunne finde anvendelse for deres kunnen. Der s k e t e jo ikke noget mere:

"Nu er det næsten den vanskeligste tid for FN hernede. Nu er her jo næsten roligt. (krænkelse i stemmen, en klump synkes) Og det bliver næsten som derhjemme hvor man siger, at militæret er overflødigt og ingen nytte til. - Jeg mener, der er ikke den samme

b r a v o u r, som når soldaten vender hjem fra krigen....."

Officer i DANCONs stab

Som eksempel på en karakteristisk sag på en civil sag, som militæret måtte prøve at løse, kan gives følgende uddrag af forskningsdagbogen:

15.1.1969: "...vi (tog) i dag rundt med en FN-løjtnant fra Danmark, som formidlede kontakt mellem parterne i erstatningssager.....Først var vi i en græsk landsby i området, hvor vi på et lille kontor hvor en district-inspector præsiderede omgivet af "rural constables", fik overleveret klagen over en tyrkisk afbrækning af en olivengren på et græsk træ. - Efter adskillig snak med ham om vejr og vind og en masse kaffe og betydningsfuld rømmen sig, kørte vi i jeepen videre over stok og sten til en tyrkisk landsby, hvor skaden skulle stamme fra. Her kontaktede vi den tyrkiske fighterleder og forelagde ham problemet. Han bød også på kaffe i det stedlige kaffehus...og fluks blev der hentet en mand, der også havde en klage mod græsk afbrækning af tyrkisk olivengren. Modkrav blev høfligt stillet frem....Vi skal følge denne sag.....

19.1.1969: .....i en landsby mødte vi den lokale District Inspector, de sædvanlige Rural Constables og bonden, der havde klaget over at tyrkerne havde brækket 10 grene af hans oliventræer (tre).....(han) forklarede yderligere detaljer om markskaden...han turde ikke tage derud med mindre han var under FN- eskorte. Han var bange for at tyrkerne skulle skyde ham ned, sagde han....bonden kom med i jeepen...og så gik det ellers ad de mest halsbrækkende veje, jeg har oplevet, langt ud mellem de hvide kalkbjerge. Endelig kom vi til markerne, vandrede det sidste stykke, stod foran nogle små oliventræer hvor man kunne se, at nogle mindre grene var brækket af. Brudfladerne blev omhyggeligt inspiceret, et notat skriblet ned. ....I den tyrkiske landsby er der endnu ikke blevet opklaret noget om den store forbrydelse: afbrækning af olivengrene....men sagen skal nok blive løst. "

Man kan nok forstå, at aktioner som denne ikke ligefrem er aktioner med "bravour" i, og det påvirker ligesom tilværelsen i Nicosia, at man har med små-civile sager at gøre.

Det kan yderligere opleves som meningsløsheden selv, at man simpelthen ikke har nok at bestille: er for mange til at ordne for lidt. Problemet mødtes særlig ofte hos de danske politifolk, idet mange af de arbejdsområder hvor en politimæssig indsats kunne udøves, i virkeligheden blev udøvet af militæret.:

"Det her er noget af det mest tåbelige, jeg længe har været ude for. Vi går jo bare rundt og glor. Hvorfor

bruger vi ikke tiden til at opdrage de forbandede jallaer ? Vi kunne lære dem noget nu vi er her alligevel. Trafikkultur, for eksempel ! "

Dansk politimand

Det er selvfølgelig let nok at overbevise sig selv om, at det i virkeligheden er temmelig heldigt, at der ikke er særlig meget at lave. Man er jo kommet for at opretholde ro og orden. Men i det daglige, hvor for eksempel DANCONs kontorer lukker ved 12-tiden og hvor det meste af opholdet bruges til venten og spildtid, kan man let gribes af dårlig samvittighed, og en art skuffelse over sin egen indsats:

Man skammer sig nu lidt over så lidt, der er at lave hernede. Ikke fordi vi får så stor en løn, men den er da alligevel dobbelt så høj som derhjemme. Her er dejligt, men vi bestiller jo ingenting - der er ikke noget at lave"

Dansk politimand

Ovenstående eksempler er hentet fra DANCIVPOL, men lignende udtalelser kunne høres i DANCON. Situationen er i følge sagens natur nok lidt varierende fra den ene del af FN-styrken til den anden. For eksempel var det vores indtryk, at der var lidt større aktivitet i kompagnierne end på hovedkvarteret. Men det fremherskende præg ved aktiviteten var, at det var (kedsommeligt) rutinearbejde: vagttjeneste, vedligeholdelse, øvelse.

Et andet forhold, der nok er med til at påvirke FN-soldatens "trivsel" på Cypern, kan søges i graden af de stridende parters accept af styrken. Hvis man kommer til Cypern med en forventning om at man bliver hilst velkommen som en populær, inviteret "fredens soldat", der under FN's flag skal hjælpe ulykkelige mennesker, der ikke kan finde ud af at enes, så er der nok ikke tvivl om, at den forventning skuffes.

"De (grækere og tyrkere) er jo barnlige, naive sjæle, der ikke kan lade være med at slås", lød en bemærkning fra en højtstående officer i DANCON. Det fremgik af den sammenhæng bemærkningen faldt i, at det var et gode, at FN kom som en populær storebror og skilte de uregerlige "børn" ad.

Men det er ikke ligefrem fordi man til daglig høster megen anerkendelse på denne veldædige gerning. Hele spillet omkring de FN-besatte grænser lægger tvært i mod op til, at FN er en "myndighed", man kan skaffe sig militære og politiske fordele ved at snyde. Det ses for eksempel omkring udskiftningerne af kontingenterne, hvor man fra begge sider prøver at narre "de nye": man udbygger stillinger, afholder forbudte øvelser på forbudte områder, prøver at teste den nye FN-styrkes årvågenhed.

En vigtig funktion, den fredsbevarende styrke måske også har, er, at den tjener som en tredjepart i et politisk spil, hvor parterne kan rette en hel del kritik og forargelse over bestående forhold mod den ufarlige styrke. En lokal fighter-chef kan således redde ansigtet overfor sine overordnede, befolkningen i området og sine soldater, hvis han magter at give indtryk af, at FN bærer skylden for at et initiativ ikke er forløbet, som han måske havde tænkt sig det.

I begge tilfælde vil FN-soldatens indtryk sikkert være, at hans rolle i parternes øjne ikke ligefrem er den populære, retfærdige storebrors, men snarere at han indtager rollen som den konstant forrådte "syndebuk".

Forholdene omkring parternes accept af DANCON er ikke nøjere undersøgt. Dog findes der en mindre undersøgelse af civile græske gymnasieelevers holdninger til FN-styrken (Lumsden 1965). Både denne undersøgelse, og det almindelige indtryk, som man - og FN-personellet - får gennem pressen og sporadisk kontakt til befolkningen tyder på, at FN betragtes med respekt, men absolut ikke er populært: Organisationen er et nødvendigt onde. Det er nok ikke helt forkert at sige, at FN mødes, som havde organisationen en besættelsesstyrkes karakter.

Der er naturligvis forskel i vurderingen alt efter hvilken part, der udtaler den. Tyrkerne accepterer naturligt nok FNs tilstedeværelse mere end grækerne, men styrken er dog skydeskive for latterliggørelse og "surhed" foranlediget af nogenlunde de samme iagttagelser, som FN-soldaterne selv har gjort: der sker jo ikke

noget. Hvad nytte gør FN overhovedet ? :

"I'll tell you everything about the UN-force---: They have a damned good holiday here; a damned good holiday and a lot of money."

Civil græker på Den Grønne Linie

Det er måske også karakteristisk for den situation FN-soldaten befinder sig i, og hans anstrengelser for at definere denne situation på en logisk måde, at en udbredt myte har vundet indpas blandt styrkens medlemmer. Man hører den gang på gang fremsat, og alt tyder på, at den accepteres. Teorien går ud på, at hele konflikten er ét stort show, der holdes kunstigt i live, for at Cypern kan tjene godt med fremmed valuta på de udstationerede FN-troppers tilstedeværelse.

Denne teori, der indebærer en gigantisk sammensværgelse på topdiplomatsk plan, vil jo nok ikke kunne holde for en nærmere økonomisk analyse. En stor del af troppernes forsyninger kommer for det første udefra, og det er heller ikke hele FN-soldatens løn, der ender i Nicosia's natklubkvarter. Desuden er der ikke tvivl om, at konflikten i sig selv giver landet store økonomiske tab. Ganske vist får man nok betydelige beløb fra henholdsvis Grækenland og Tyrkiet - men til gengæld tabes der sikkert stærkt på forringede turistindtægter og en svækket produktion.

Mødet mellem de civile sociologer og de militære DANCON-officerer på Cypern, afdækkede endnu et forhold, som jeg mener spiller en rolle for specielt den professionelle officers selv-vurdering i det daglige Cypernarbejde. Dette forhold er i virkeligheden udsprunget af officerens situation hjemme i Danmark.

Det er nok ikke helt forkert, at den danske officer føler sig udsat for et temmelig stærkt pres og at han har grund til at mene, at man ikke værdsætter hans indsats efter fortjeneste. Og han har også rimelig grund til at frygte, at hans erhvervsmuligheder er på vej til at blive kraftigt forringede.

Begrundet med blandt andet den tekniske udvikling og ændrede krav til krigsførelse sker der for det første en reduktion af tjenestetid og dermed reduceres også

antallet af officerer. Der tales i disse år om blandt andet en "majorpukkel": et stort antal officerer, der ikke kan gøre sig håb om yderligere forfremmelser. Karrierevejen er blokeret, der er ikke brug for så mange.

"Hovedfjenden" er i dette tilfælde politikerne, specielt Det Radikale Venstre og i ganske særlig grad "nedrustningsminister" K. Helweg Petersen.

Desuden prøver man også at omlægge arbejdsmetoder og ledelsesmønstre. Hvor der før var brug for autoritært ledede, veldisciplinerede, automatisk reagerende soldater-robotter, kræver den nye strategi, at man bygger på decentraliserede, selvstændigt handlende og demokratisk ledede enheder. Det kan være svært for en officer, der i sin tid har lært en hel anden form for latin på officersskolen, at leve op til de nye uddannelses- og ledelseskrav

Presset siges her i sin mest direkte form at blive udøvet af Militærpsykologisk Tjeneste, og det var ikke vores indtryk, at denne institution havde gjort sig særlig populær ved sine reformforslag.

Endelig er der vel også et almindeligt pres mod militæret som sådan fra den danske befolkning, den offentlige menings, side. Det har nok aldrig været særlig populært at være soldat i Danmark, og selv om militæret som sådan stort set er accepteret, er det dog skydeskive for megen kritik og latterliggørelse.

Presset er her nok vokset en del i de senere år, hvor der selv blandt de mest militærtolerante dog kræves en overensstemmelse mellem forholdene i det civile (uddannelsesmæssige) liv, og så forholdene indenfor det militære system.

Diskussioner, udtalelser, lange redegørelser for selvoplevede tilfælde af pres indenfor disse tre områder var noget vi oplevede meget hyppigt i samværet med officererne indenfor DANCON. Og det var som regel officererne, der startede disse diskussioner på en måde, der kunne minde om, at sociologerne var en slags appeldomstol, hvis medlemmer skulle overbevises om,

h v o r urimeligt man blev behandlet.

Det er ikke sandsynligt, at man til daglig diskuterer disse problemer så heftigt og omfattende, som tilfældet var. På en måde var selve vores tilstedeværelse en anledning til, at meget stærkt følelsesladede temaer blev afdækket.

Hvis man forudsætter, at problemerne dog også er en realitet i det daglige arbejde for en officer, og at de er med til at præge hans generelle trivsel, så vil en udstationering på Cypern sandsynligvis virke stærkt ind på den almindelige selv-vurdering.

Her sættes problemerne nemlig ganske klart i relief, "det bliver næsten som derhjemme hvor man siger militæret ingen nytte er til": Det bliver pinlig klart, at man udgør en "pukkel"; man er i det daglige alt for mange til at udføre det forefaldende arbejde. Selve den stillede opgave kræver også sin særlige form for ledertype. Han skal ikke være en "Prins Piffinger", der blander sig for meget. Han skal kunne udvise en demokratisk ledelse og acceptere en høj grad af decentralisering. Som der gøres rede for i den kommende rapport om undersøgelsen er det nemlig et særkende for indsatsen, at konflikter bør løses på lavest mulige niveau.

Disse forhold, trivselsproblemer hvis årsag direkte er at finde i de særlige cypriotiske forhold, og andre hvor årsagen er placeret i Danmark, men accentueret af Cypern-opholdet, var den menneskelige situation, som vi næsten bogstavelig talt dumpede ned i ved juletid 1968.

DANCON MØDER SOCICLOGERNE - OG VILDE RYGTER OPSTÅR

Hver fjortende dag, når SCACYP-flyet lander, er der en særlig stemning i Nicosia Airport. Mange DANCON-folk tager derud blot for at se flyet hjemmefra, eventuelt høre lidt nyt, og den forkromede lufthavn minder pludselig mere om en lille anløbsbro ved en isoleret ø, hvor alle indbyggere, der kan krybe og gå, er

nede for at se den halvårlige rutebåd lægge til.

Mens den store Hercules-transportmaskine, vi kom med, duvede ned over Kyrenia-bjergkæden og lagde an til landing, blev vi nok for første gang offentligt omtalt i DANCON. En højtstående officer fortalte til kolleger i lufthavnen, at han var ude for at modtage et par sociologer, der skulle "lave undersøgelser" i DANCON. Fra Hærkommandoen i København havde man modtaget signal om vores ankomst, og desuden instruktion om, at vi skulle have al den hjælp, man kunne yde os.

Men mere havde man heller ikke fået at vide. "Hvad skal de mon nu ned og snuse i?", lød det lidt forbeholdent og usikkert fra modtagelseskomitéen.

Det var denne usikkerhed, der skulle blive en ret så stor hindring for vores arbejde i starten af opholdet, og som af særlige grunde var temmelig vanskelig at få brudt ned. Bedre blev det ikke af, at vi troede at alle var fuldt informerede om hvem vi var og hvad vi ville, inden vi kom. Dette havde Hærkommandoen lovet at informere om.

Et særligt problem var det, at den forbeholdne usikkerhed først kom frem i dagens lys efter temmelig lang tid, ca. 3 uger. Det var ret svært at opdage, at noget var virkelig galt i det fremmede miljø. For eksempel var den yderst korrekte og perfekte modtagelse, vi fik i Nicosia's lufthavn og senere i DANCON's stabsmesse, meget let at forveksle med en speciel form for militær hjertelighed.

En kølig stemning var der dog omkring os. Den skyldtes først og fremmest en art angst for disse "forskere", der skulle undersøge forhold, man ikke vidste hvad var.

Hvad var disse civile for nogle folk ?

Sociologer, sagde de.

Hvad var det for noget ? Hvilken forbindelse havde de til FN i New York og Forsvarsministeriet i

København ? Var de ligefrem en uformel spionkommission, der skulle undersøge hvor godt (eller dårligt)

man klarede sig ? Og så kom de fra Universitetsverdenen i en tid med venstreorienterede studenteroprør! Og én af dem havde endda samme efternavn som en venstresocialistisk folketingsmand ? !

Meget tyder på at snakken er gået ad disse baner. I hvert fald blev det efterhånden klart, at i hvert fald tre rygter om de fremmede var vidt udbredte i det lille lokalsamfund. Når mennesker befinder sig i en ustruktureret situation, hvor det ikke er muligt at få korrekt information om det, der interesserer - så er der nok en tendens til, at man prøver at skabe klarhed over den ved hjælp af mere eller mindre sandsynlige rygter (Shibutani 1966, kap. 6).

Ét rygte gik ud på, at vi udgjorde en ikke nærmere specificeret ministeriel kontrolkommission, der i al almindelighed skulle rapportere om kvaliteten af det arbejde, der blev udført. Dette rygte trivedes først og fremmest blandt politifolkene, og at det ikke var nærmere specificeret bunder nok i, at undersøgelsen i begyndelsen ikke lagde hovedvægten på DANCIVPOLs virksomhed. Man har ikke haft så stærkt et behov for mere præcise antagelser angående civilisternes tilstedeværelse. Rygtedannelsens omfang (og vel også dens art ?) påvirkes ikke kun af en situations tvetydighed, men også dens vigtighed for personerne i det sociale system (Larsen 1954).

Et andet rygte kom meget sent frem på overfladen. Til en sammenkomst i en officersmesse dukkede en nærmest olm officer op. Han kom fra ét af kompagnierne, hvor man havde lovet at finde noget materiale frem til os: "Nu skal jeg sige Dem noget Sigsgaard.....Nu har jeg siddet og udarbejdet en masse materiale til Dem..... Men det siger jeg Dem..... at skal v o r e s hjælp udnyttes af visse politiske grupper derhjemme - så.....". Det var meget ophidsede udtalelser, og der blev desuden henvist til dårlige erfaringer, han havde med psykologerne ved Militærpsykologisk Tjeneste hjemme i Danmark. Og da vi jo også var sådan en slags "loger".....så.....

Det kan være farligt at være "log" og studere konflikter: I samme kompagni blev det - et par dage efter - nærmere klargjort hvilke "visse" politiske grupper, officerer dér tøde, vi tjente. Her spurgte én: "Sig mig, er De ikke udsendt af Helweg Petersen?" En anden kommenterede straks: "Ja, er De ikke fra hans Konflikt- og Fredsforskningsinstitut? Vi har hørt, De er hans højre hånd".

Rygterne florerede så vidt det vides stærkest i netop dette kompagni; og alt tyder på, at den gode grobund for rygterne var temmelig alvorlige samarbejdsproblemer mellem kompagniets officerer.

Et tredje rygte løb rundt blandt de menige konstabler i DANCON, der også med undren må have observeret de to fremmede civilister, der ustandselig dukkede op i kompagnierne og på Den Grønne Linie. De meniges rygte gik ud på, at vi var en ministeriel "sprutkommission", der skulle undersøge cypren-soldatens alkoholforbrug og sexvaner under udstationeringen. En bemærkning blev refereret til os om, at det var "lige skrap nok, at man ikke kan tage sig en lille én før der kommer en professor og noterer ned hvor mange genstande man drikker".

Grunden til, at det var meget svært at få brudt rygterne ned lå i selve det militære systems stærkt hierarkiske struktur. Hærkommandoen var blevet bedt om at informere om vores ankomst og formålet med opholdet. Man havde, fra dette høje sted, indskrænket sig til at meddele vor ankomst og at vi var OK.

Da vi havde fået forklaret medlemmer af DANCON-staben, især "Commander", hvem vi var og hvad vi ville, anmodede vi om, at meddelelser blev givet videre ud i systemet. Men fra toppen indskrænkede man sig til i høj grad at acceptere os - og meddele videre at vi var OK.

Dette overbeviste ikke ude i kompagnierne. Men efter at vi havde holdt møde med kompagniofficerer og overbevist om vores reelle hensigter, sivede dette ikke videre til sergenter og menige. Man har ment, at når ét lag i strukturen så at sige havde accepteret os - så måtte de låvereliggende lag automatisk følge trop.

Derfor blev det til sidst nødvendigt - det var da vi hørte ryggtet vedrørende sprutkommissionen - at udsende en generel information til samtlige styrkens medlemmer. Dette skete i form af DANCON-befaling nr. 49 (~~bilag nr. 3~~).

Den lakoniske meddelelse indeholder én lille hentydning til anledningen for dens udsendelse. Det er nok ikke helt tilfældigt, at forskerholdet af operations-officeren fik tildelt det specielle fordelingsliste-symbol: GOSIP (5).

FORDÅKT ELLER ÅBEN IDENTITET ?

Glaser og Strauss har foreslået begrebet "awareness context" til at betegne en tilstand indenfor hvilken for eksempel interaktion mellem enkeltpersoner, grupper eller andre sociologisk relevante enheder, forløber. Forskellige typer af "awareness context" vil påvirke forløbet og arten af interaktionen. I dette tilfælde - som i praktisk taget alle sociologiske undersøgelser - startede interaktionen indenfor en ramme, der kan betegnes som "lukket awareness-context".

Det er de færreste der ved hvad en sociolog er for noget, og det kendetegner netop den lukkede tilstand, at én af de interagerende parter ikke kender den andens identitet eller den andens opfattelse af ens egen identitet.

Hvis der er fuld klarhed hos begge parter om hinandens identitet og hinandens oplevelse af ens egen identitet kan man tale om "åben awareness context".

Af de ovenfor nævnte grunde (blandt andet strukturelle særegenheder ved den militære organisation), lykkedes det os ikke særlig hurtigt at få ændret den lukkede tilstand til en åben, og det havde til følge, at en såkaldt "suspicion awareness context" opstod, med interaktion præget af rygtedannelser, reserveret servilitet, vagtsomhed og en smule angst (Glaser & Strauss 1964, især p. 679).

I en række undersøgelsestyper, for eksempel visse former for deltagerobservation og i socialpsykologiske eksperimenter, ønsker forskeren måske nok, at hans identitet ikke kendes. Men det vil nok være sådan, at de fleste undersøgelser ønskes gennemført i en "åben awareness context". Og i denne opgave vil et grundlæggende tema være, at der er meget at hente for både forskeren og de udforskede, hvis forskningsprocessen foreløber i et sådant regi.

Jeg tror, at man må klargøre sine intentioner (sin identitet) i forhold til de mennesker, man er i forskningssamspil med. Hvis ikke det sker, vil man næsten automatisk opleve at forholdet bliver præget af undren - i værste fald: mistænksomhed.

Denne undren kan udtrykkes som kognitiv dissonans (Festinger 1957), og forskellige forestillinger vil blive "opfundet" for at råde bod på denne dissonans. Studeres grupper af mennesker, der er i kontakt med hinanden vil disse forklarende forestillinger hurtigt tage form af rygter. Drejer det sig der i mod om for eksempel en survey-undersøgelse, hvor de pågældende interviewpersoner, der møder undersøgelsen, socialt og geografisk set er adskilt fra hinanden, er faren måske ikke så stor. Og dog; - i et moderne samfund præget af massekommunikation, vil et sådant atomiseret og tilfældigt udsnit af befolkningen hurtigt kunne bringes sammen på og af avisernes debatsider fordi de har haft den fælles oplevelse: at blive interviewet i en "lukket awareness context".

Det er måske karakteristisk for megen sociologi, at man netop i sine metoder tilstræber en sådan lukket tilstand. I den klassiske interviewerinstruktion får man for eksempel som regel at vide nøjagtig hvordan man skal præsentere sig, hvad man skal sige hvornår, hvornår man skal hale sit identitetskort frem og vise hvem man er. Og man får ofte at vide, at man helst ikke må sige for meget om undersøgelsens formål.

Det samme gælder postspørgeskema-undersøgelser, hvor man af angst for at trætte og skræmme svarpersonen

helst ikke må skrive for meget til introduktion af undersøgelsen.

Jeg mener at denne fremgangsmåde er ikke blot noget uhøflig, men også farlig. Det kan godt være, at man "får bid" lidt flere gange i en given undersøgelse, hvis introduktionen er kort og knap og relativt intetsigende. Men jeg tror man efterlader en svarperson, der psykologisk set er underkastet en vag form for undren, som vil virke ind næste gang et skema kommer med posten. Så er der risiko for at man har fået skabt en "nægter", et af disse mennesker, der er så irriterende for sociologer, at de kalder dem for "anal types" (Bernard 1967, p. 132).

I enhver undersøgelse må man regne med, at erfaringer fra tidligere undersøgelser har sat sig sine spor, og at disse spor i høj grad er bestemmende for, om ens bestræbelser vil lykkes.

På Cypern havde man erfaring med militærpsykologer, og det påvirkede modtagelsen og oplevelsen af sociologer. I Grønland husker man endnu Samfundsforskningsudvalgets undersøgelser i slutningen af 50'erne. Det er ikke helt let visse steder at komme i dag 20 år efter og præsentere sig som samfundsforsker !

Art Gallaher har haft lignende erfaringer med hensyn til hvor lang tid sporene af en forudgående undersøgelse kan have virkning, og mener at det bør være standard-procedure, at man i sine forberedelser ligefrem tager hensyn til eventuelle tidligere undersøgelses virkning (Gallaher 1964).

Noget er der nok om det. På et tidspunkt inden vi rejste til Cypern var der kontakt med Militærpsykologisk Tjeneste, som var meget interesseret i at en af deres medarbejdere "kom med på holdet". Dette blev ud fra smukke tværvidenskabelige idealer hilset velkommen og accepteret med glæde.

Til alt held blev planen så alligevel ikke til noget; men det er givet, at hvis vi havde den viden, vi har i dag om mange officerers holdning til netop denne

institution, så ville vi nok ikke have modtaget tilbuddet.

For at tilvejebringe en "åben awareness context" i selve introduktions-fasen mener jeg altså at det er af betydning, at man i så grundig en grad som det er muligt, redegør for hvad man egentlig tænker sig med den pågældende undersøgelse, hvad den består af. Dette gælder ikke bare ting som problemstillinger og eventuelle resultater, man venter sig, men også en redegørelse for de metoder, man anvender. I det hele taget bør man i så høj grad som det er muligt, nærmest uddanne de personer, man er i samspil med til en slags sociologer.

Der vil sikkert være ting, man ikke uden videre kan fortælle (trods alt). For eksempel tror jeg ikke det var særlig klogt af Daniels (Daniels 1967) at fortælle professionelle officerer indenfor det amerikanske forsvar hvilken udgangshypotese hun havde for sin undersøgelse. Hypotesen gik ud på, at de, der valgte en militær karriere, var karakteriseret ved at have færre chancer i det civile liv, end de officerer, der hurtigt forlod hæren.

Daniels blev ikke særlig populær på at fortælle om den hypotese, og havde blandt andet af den grund svært ved overhovedet at blive tålt.

Det vil nok i mange tilfælde gå sådan, at der trods anstrengelser for at fortælle alt så grundigt som muligt, alligevel vil opstå rygter og at mange vil gøre sig (forkerte) forestillinger om den eller de personer, der nu er begyndt at "studere" dem og deres forhold.

Det gælder vel mest i feltforskning (deltagerobservation), men kan også findes ved anvendelse af anden teknik. Der burde næsten i hver undersøgelse på en eller anden måde være indbygget en form for udforskning af disse forestillinger. For det første vil det give sociologen mulighed for at tage hensyn til dem ved tolkningen af de data, han får; og det giver ham også mulighed for at påvirke disse forestillinger. For

eksempel var det af betydning under dataindsamling vedrørende voldskriminalitet i en mindre grønlandsk by, at jeg hurtigt fik at vide, at folk troede jeg var kriminalbetjent.

Men for det andet kan man også i mange tilfælde anse forestillingerne som data i sig selv, der karakteriserer det man interesserer sig for (personerne og/eller deres forhold).

Ved at interessere os for de tre forskellige rygter, der opstod på Cypern, fik vi noget væsentligt at vide om flere forhold: Den stive, summariske kommunikation fra toppen og nedefter, relationerne mellem DANCIVPOL og DANCON - og at der var temamæssig forskel mellem de meniges og officerernes rygter kunne måske tages som udtryk for, at det var forskellige ting, der i særlig grad optog disse grupper.

I Grønland har jeg siden prøvet at bruge sociologernes ankomst til et lokalt samfund som et slags eksperiment. Det indgår for eksempel i datamængden vedrørende sammenligning af to bygdesamfund, at man det ene sted vidste vi kom 4-5 timer før vi kom rejsende til stedet. Man vidste også på forhånd at vi var sociologer og hvad vi interesserede os for. Det var typisk for den anden bygd, at der efter flere dages ophold stadig var folk, der troede, at jeg tilhørte Jehovas Vidner.

TO VERDENER: UNIVERSITETET OG KASERNEN

Det er vel en almindelig erfaring, at mange sociologiske undersøgelser udløser en slags mistænksomhed og en (sund) reservation hos de mennesker, undersøgelsen foregår blandt. Selv når de stengeste anonymitetskrav opfyldes, vil man kunne møde en efter min mening berettiget angst for, at undersøgelsens resultater kan bruges ikke blot mod enkeltpersoner, men også mod hele befolknings- eller erhvervsgrupper.

Selv en højtideligt formuleret skriftlig garanti fra Socialforskningsinstituttets leder om at individuelle besvarelser på den nyligt gennemførte narkotikaunder-

søgelse ikke ville blive brugt uretmæssigt, var ikke nok til at indgyde tillid hos (ironisk nok) sociologistuderende. Og undersøgelsen blev da også på det nærmeste ødelagt idet mange nægtede at være med i en undersøgelse, hvis resultater man mente kunne udnyttes mod "studereroprøret".

På samme måde udløste Cyperundersøgelsen en angst hos officererne for, at undersøgelsens resultater ville kunne komme "officerstanden" (majorpuklen) til skade (Goldschmidt 1971). Men man må også forestille sig en anden slags angst for eventuelle konsekvenser af vores virke i DANCON: De fremmede forskeres infiltration i miljøet kunne true forskellige værdier her, som man anså for væsentlige.

Blot en - efter vores mening - ret uvæsentlig detalje som påklædning kunne være en trusel: Forskningsassistenten var for eksempel ude for at blive kritiseret på det voldsomste som en "langhåret provo"; og dette til trods for et velanlagt jakkesæt med tilhørende slips, og en - efter hans mening - nærmest upåklagelig kort hårlængde i nakken.

I det daglige samvær kunne vi også repræsentere politiske og andre almenmenneskelige synspunkter, der nok ikke i almindelighed trives indenfor et dansk officersmiljø. Uden at gøre sig skyldig i en alt for stærk generalisering kan man vel nok sige, at der er en hel del områder, der traditionelt adskiller de to verdener: Universitetet og Kasernen.

Forskningsituationen kan ofte betragtes som et kulturmøde, hvor man på den ene side har forskerne med deres kulturbaggrund og på den anden side de udforskede med deres. Forholdet er helt klart indenfor den meste socialantropologiske forskning, men jeg tror, at det med udbytte kunne generaliseres til at gælde en meget stor del af også sociologisk forskning: de tilfælde hvor nogenlunde afgrænsede kategorier af personer er genstand for forskningen. Synspunktet vil nok ikke være anvendeligt i for eksempel stort anlagte undersøgelser af et tværsnit af Danmarks befolkning!

Her skal ikke foretages en længere diskussion af kulturbegrebet og dets anvendelighed som analytisk redskab. Men man kan pege på en definition som Kroeber's og Parsons', hvor kultur indkredses som:

"...transmitted and created content and patterns of values, ideas, and other symbolic-meaningful systems as factors in the shaping of human behavior and the artifacts produced through such behavior."

(Kroeber & Parsons 1958)

Jeg mener en sådan referenceramme er velegnet hvis man er interesseret i studiet af en forskningsproces hvor et væsentligt element er interaktion mellem mennesker, tolkning af overleverede symbolsk-meningsfulde systemer, og især nyskaben af sådanne (teorier).

I det foreliggende tilfælde på Cypern udgør de to verdener, Universitetet og Kasernen, hvad man kunne kalde sub-kulturer. Hermed menes at både forskere og udforskede har samme kulturbaggrund, der på en lang række områder øver indflydelse på deres adfærd på en sådan måde, at de opfører sig ens. Man har sprog, historisk tradition, nation, skolegang og en lang række andre ting til fælles. Men på den anden side vil der være en række punkter hvor de to miljøer adskiller sig fra hinanden i forskellige givne, sociale situationer (Hannerz 1969, p.15).

Hvis man ville forfølge en sådan tankegang kunne man for eksempel anskue forskningskulturen som producerende bestemte personlighedstyper: Snushaner (Enquist 1968). Man kunne undersøge arten af de "professionaliseringens dysfunktioner", som Maurice R. Stein taler om (Stein 1964). Man kunne fundere over virkningerne af videnskabens bureaukratisering og integrering i det nationale "establisment" (Mills 1967).

Også mere omfattende begreber som "erkendeinteresser", forskningsstrategiske idealer, videnskabsteoretiske holdninger indenfor de forskellige sociologiske "skoler" (sub-sub-kulturer) spiller deres afgørende rolle for billedet (Habermas 1969, Radnitzky 1970).

For eksempel vil det have en konsekvens for kulturmødets forløb når man ser én sociologisk subkultur præget af

den logiske empirismes krav om "objektivering" af de mennesker, man studerer (Skjervheim 1971, p. 14 f). Skjervheim analyserer dette ideal og anser det for at være en direkte angrebshandling. Hvis dette holder, må kulturmødet vel betragtes som en kulturkonflikt, en røverisk dominere andre.

Men også de videnskabelige resultater vil kunne påvirkes af en sub-kulturel faktor som ovenstående. Barnett gør opmærksom på hvordan idealer vedrørende samarbejde omkring udvikling af nye idéer er kulturbunden (Barnett 1953, p. 43). Man kan gætte på hvordan en videnskab (kultur) om og for mennesker er stædt med hensyn til at frembringe innovationer, når den på forhånd forkaster samarbejde med og deltagelse af de personer det hele drejer sig om.

Det er ikke her tanken at give et sammenhængende billede af hver af de to sub-kulturer: Den militære og den sociologisk-akademiske. Det ville kræve en stor og selvstændig undersøgelse. Desuden har en sådan undersøgelse ikke så stor mening idet mange af forskerkulturens aspekter må anses for at være relative begreber: der er forskel fra situation til situation på hvad der er væsentligt i forhold til de udforskede. Her skal der blot peges på, at man måske kunne anskue forskningsprocessen som en art kulturmøde, og at en række af de træk ved både de udforskede og forskerne, der nævnes i denne opgave, udgør brikker til sub-kulturelle mønstre.

Kultursammenstødet i DANCONs stabsmesse viste sig nok først og fremmest på to planer: i en række værdikonflikter og på det sproglige område.

Debatten gik tit højt og i begyndelsen på en måde, der markerede en stærk afstand mellem de to grupper. For eksempel hævdedes det på et tidspunkt, at det - ud fra et professionelt, teknisk synspunkt - var praktisk, berettiget og nødvendigt, at man i en krigssituation nedskød eventuelle fanger. I dette tilfælde stod man som den blåøjede civilist, der upassende nævnte andre hensyn end de rent tekniske, og som endda henviste praktikerne til teoretiske regler som for eksempel

Geneve-konventionen om krigsforbrydelser.

Et sådant angreb på den professionelles etik styrkede ikke ligefrem ens popularitet. Men på en mærkelig måde viste de kraftige forskelle i synsmåde og tankegang sig at have en meget spændende og positiv funktion senere hen: efter at vi var blevet accepteret i almindelighed. På det tidspunkt var afvigende synsmåder, meninger og interesseområder ligefrem et aktiv, som vi kunne yde som gengæld for at vi overhovedet havde fået lov at "være med".

Nu var der jo ikke tale om en énsidig proces. De to sociologer havde måske også lidt svært ved i starten at acceptere mennesker i et for dem fremmed miljø. Det har ikke kunnet undgås, at vi også har haft vores fordomme og stærkt generaliserende forhåndsindstilling at overvinde. Og der var også træk ved miljøet, der kunne true de værdier, man selv fandt var af grundlæggende betydning.

Psykologisk set kunne det i en periode godt give sig udslag i en oplevelse af "Kultur-træthed" (Culture Fatigue) - en tilstand som man på mange måder nok har haft lyst til at sætte nogle forsvarsværker op mod. Men med stigende kendskab til og bearbejdelse af oplevelserne nåede vi på visse punkter til en "Kultur Accepteren" (Culture Acceptance) med de for d e n n e tilstand karakteristiske dilemmaer (Textor 1966) (6).

Det kunne for eksempel være svært - især i begyndelsen - bare at lytte til en, for os, umenneskelig hårdkogt diskussion om nedskydning af beduiner i Gaza og om hvordan man skaffede de kompromitterende lig af vejen. Det kunne umiddelbart opleves som om man sad mellem forrædere og afstumpede mennesker: et billede, der vel nok passede ganske pænt ind i den stereotype forestilling, man bragte med sig hjemmefra.

Først senere lærte man sig, at denne kynisme i virkeligheden var et slags dække over en stærk følsomhed overfor den kendsgerning, at éns job er at slå ihjel. En nærliggende sammenligning er den særlige form for kyniske jargon, man finder blandt læger når de taler om

særdeles alvorlige sygdomme, håbløse tilfælde og død.

På samme måde var visse - realistiske - omtaler af, hvad soldatens job kunne indebære, ligefrem tabu.

Der måtte bruges omskrivninger. En dag forklarede en officer stolt og professionelt om en særlig form for pansergranat, man nu havde fundet på at fremstille. Den var "meget bedre" end de tidligere anvendte, havde en slags kegleformet sprængladning, der gjorde at en stærk varme fordelte sig langs indersiden af det panserede køretøj, man rante med den.

Midt i udredningen blev tabuet brudt. Lægen sagde: "Ja...de bliver brændt op i den panservogn!". Foredragsholderen brød af midt i en sætning. Han var tydeligt ilde berørt. Alle sad tavse og "en engel gik gennem stuen". - Så snakkede vi om noget andet.

Hvordan mon en lægeforsamling ville reagere hvis én eller anden ved udlægningen af et håbløst, men interessant mavekræft-tilfælde var buset ud med hvad det egentlig drejede sig om - i et andet sprog end lægelatinens ?

I det foregående blev det nævnt at forskerne og officererne på Cypem havde sprog fælles. Det er kun en begrænset sandhed. For det første var der tale om at der var temmelig mange regler for måden at bruge det fælles sprog på, som afveg meget fra vores. For det andet rådede man over en for det militære samfund helt speciel fagjargon (signalsprog og almindelig "slang"). Det gav anledning til mange misforståelser i begyndelsen.

Signalsproget voldte umiddelbart problemer fordi vi byggede en stor del af undersøgelsen på analyse af dokumentmateriale. Dette kommunikationssprog er bygget op over forkortelser af en lang række ord, og det vrimlede i dokumenterne med sætninger som: "C-COY kan ikke finde MOTSKY", TK/CYP RT fundet".

Det gjorde ikke problemet mindre, at der tilsyneladende ikke var en fast standardisering over sproget. Der anvendtes officielle UNFICYP-forkortelser i en skøn blanding med de hjemligt trænede NATO-forkortelser, og

desuden optrådte til tider helt hjemmestrikkede, der på et eller andet tidspunkt havde vundet hævd.

Der sad man så ved sine dokumentstakke og spekulerede i begyndelsen på om RT betød rekrut eller raket, om MOTSKY var en russer eller den motorsagkyndige. Det var det ikke, og det var nødvendigt at opbygge en ordbog over de almindeligst forekommende gloser (bilag nr. 4).

Desuden havde man til tider gjort hyppig brug af kode-meddelelser. Det svirrede med signaler sendt fra "Fireball" til "Warhorse" via "R 90". Problemet her var, at disse koder ikke altid kunne huskes mere, og at man ikke altid havde dem registreret. Det undrede for eksempel meget - og gav endda anledning til en præliminær hypotese - at FN i følge dokumenter omhyggeligt registrerede og meldte bevægelser af zigeunere: "Post LOU melder at 20 zigeunere er passeret".

Det lykkedes til sidst at finde én person indenfor DANCON, en genganger, der kunne huske at zigeunere var en tidligere brugt kodebetegnelse for overdækkede mandskabsvogne.

Det var ikke kun en fordel at kende denne fagterminologi fordi den optrådte i dokumenterne. Det lettede også den interkulturelle kommunikation (Hall 1960). Ordene var på mystisk vis sivet ind i det daglige omgangssprog; man talte om VPO i stedet for Vice Presidents Office, om SCACYPning i stedet for hjemsendelse, OO i stedet for Operations-officer.

Men i og med indlæringen af dette sprog skete der også noget andet betydningsfuldt: vi understregede under arbejdet med ordbogen, at vi var i en elev-position i forhold til officererne. Hvis man skulle blive i den uofficielle slang, gav forskerne de udforskede mulighed for at få "fod på" (dominere - magte situationen).

Sideløbende med indlæringen af det fagligt betonedede sprog og den for miljøet specielle jargon, skete der en næsten umærkelig afsmitning ("oplæring") i officerernes brug af det fælles sprog: dansk. Vi lærte hvornår man kunne sige hvad, og, som tidligere skildret,

hvad der semantisk og psykologisk lå i officerernes brug af forskellige begreber og udtryksformer. Vi lærte det r e p e r t o i r e , der var gældende i miljøet. Et par udtalelser tydede på, at dette forhold var med til at styrke vores "troværdighed" eller "magt" (Wille 1971, p. 25).

Den karakteristiske sprog t o n e der var normen i det militære mandemiljø smittede også af. Det kan blandt andet ses af breve og dagbogsoptegnelser. Der er et skred over tid væk fra det mere polerede sprog.

At forskeren må have kendskab til de(n) udforskede sprog for at kunne tolke og forstå den virkelighed og de handlinger han er stedt overfor; er en ofte fastslået erfaring. Det er en nødvendighed hvis han overhovedet vil være observatør, eller mere generelt: "Publikum" (Goffmann 1956). Men det er som om man, når man taler om disse aspekter ved sociologisk metodologi, forestiller sig forskeren som en fra "objektet" afskærmet person, og der lægges mest vægt på h a n s indlæring af d e r e s sprog.

Det er vel egentlig sjældent, at dette er et realistisk billede af forskningsprocessen. Som regel er der en større eller mindre direkte kommunikation (verbal og ikke-verbal) mellem de to parter. Her må det da også gælde, at processen på mange måder er to-sidig. Især må det gælde hvis forskeren ikke vil lade sig nøje med publikumsrollen, men gerne vil overgå til en mere integreret, deltagende a d r e s s a t rolle (Wille 1971).

I en dyadisk situation kunne man sige, at Ego (forsker) må udtrykke sig for at få Alter (den udforskede) til at forstå hvad man vil have ham til at svare på, reagere på, hvad man vil have oplysning om, hvorfor man er tilstede i Alters sfære. Der må være "expressions" (Rickmann 1967, kap. V) som Alter kan tolke.

Den udforskede skal også lære at forstå forskeren, og da det vist er sjældent at de to parter udtrykker sig på fuldstændig samme sprog, må der også foregå en indlæring hos Alter.

I en hvis forstand kan man sige, at det, der i virke-

Ligheden sker i en vellykket forskningssituation er, at man sammen finder frem til en eller anden form for fælles-sprog. For eksempel tror jeg ikke, at DANCON-officerernes symbolbrug var upåvirket af omgangen med sociologerne. Der var mange begreber, der gennem diskussioner og vores udspørgen, havde skiftet karakter. Det gjaldt for eksempel ord som "konflikt", "gruppe", "ro og orden", "student", "ikke-vold".

I sin skildring af forskningsprocessen i Chebika, en tunesisk oase, beretter Duvignaud om hvor vigtigt det var "att låta Chebikaborna tala fritt, låta deras ofta trevande tankegångar gå sina egna vägar och få dem att på egen hand finna det språk som kunde närma dem till oss." - Og också udspørgeren måtte " anstränga sig för att finna et språk som kunde närma honom till mannen från Chebika." (Duvignaud 1970, p. 9).

Det gælder for sociologen, at han ved at sætte sig ind i andres sprog (sprog taget i videste forstand) kan hente megen inspiration og lære meget, der måske giver anledning til nyskabelse. Men man må også regne med, at det gælder for de udforskede, at disse bliver bedre i stand til at opdage (opfinde) teorier om deres virkelighed når de via forskningsprocessen lærer dele af sociologens sprog og anskuelsessystemer at kende. Det sproglige sammenstød mellem to kulturer giver anledning til innovation (Barnett 1953, p. 227).

Hvis man fastholder at en stor del forskning er præget af interaktion og kommunikation og at det må være en forudsætning for et vellykket resultat, at forskeren ikke spørger i øst mens den udforskede svarer i vest, så rejser det et problem for blandt andet den standardiserede interviewteknik, som den for eksempel bruges i spørgeskemaundersøgelser.

Her anses det ganske vist for væsentligt, at interviewpersonen forstår m e n i n g e n med de spørgsmål man stiller. Og der gøres en hel del ud af konstruktion og testning af spørgsmål så de forekommer forståelige, og især forståelige på en éntydig måde for mange interviewpersoner, der kommer fra vidt for-

skellige sub-kulturer (eller hvad man nu vil kalde det),

Målet er at tilvejebringe en påvirkning, som man gerne vil have - siger man - at forskellige mennesker f o r s t o d nogenlunde ens. Stimulus i eksperimentet skal være den samme, og af den grund kræver man en høj grad af standardisering. Hvert spørgsmål skal så vidt muligt stilles på samme måde til samtlige personer.

Man er godt klar over, at der her introduceres en fejlkilde, idet mange forskellige interviewpersoner vil opleve et spørgsmål forskelligt, men man trøster sig med, at man i hvert fald har en "kontrolleret situation" i og med den gennemførte standardisering.

Men trods denne (teoretiske) kontrollerede situation står man alligevel ofte med et validitetsproblem efter en undersøgelse: man ved ikke om f.eks. en funden holdningsforskel mellem personer skyldes "reel" forskel i deres holdninger eller om den skyldes forskellig oplevelse af de fysisk set identiske stimuli.

Indenfor naturvidenskaben bærer man sig ikke altid sådan ad. Det sker ofte at man i k k e påvirker forskellige døde ting under nøjagtig samme y d r e betingelser. Det der er naturvidenskabsmandens mål er, at de påvirkede objekter skal være i samme kvalitative tilstand med hensyn til visse egenskaber, der anses for at være af betydning for eksperimentet.

Ønsker man for eksempel at sammenligne vand og metal med hensyn til rumfangsændringer ved en given opvarmning ved det punkt hvor stoffet overgår fra fast til flydende form; ja så kan man ikke foretage begge stimuluspåvirkninger ved for eksempel 0°C ., men må finde den relevante udgangsbetingelse for begge stoffer.

Hvis parallellen skulle trækkes til en interview-situation, så mener jeg det er farligt at tro, at blot fordi det fysiske udtryk for stimulus (spørgsmålets ordlyd) er ens, at så bliver den subjektive del også den samme.

Man må her bringe de forskellige "objekter" i samme "tilstand" ved f o r s k e l l i g behandling, således at de kan reagere på ens påvirkning (det meningsmæssige i et givent spørgsmål). Man kunne udtrykke det sådan, at det er en opgave at tilvejebringe et fælles sprog der kan bruges af både interviewer og interviewperson. Og da stimulus i dette tilfælde er sproglig, betyder det vel i realiteten, at idealet vedrørende ens påvirkning af interviewpersonerne tilnærmes, hvis man i metodikken tillod en veltrænet interviewer og interviewpersonen at finde frem til en spørgsmålsformulering, der var i overensstemmelse med undersøgelsens mål.

Jeg tror blandt andet der er én konsekvens af den stærkt standardiserede teknik: Forskningsresultater vedrørende væsentlige emner får enten en stærkt begrænset validitet - eller også undgås disse væsentlige emner helt. Ofte er det vel sådan, at det er næsten umuligt at formulere éntydigt oplevelige spørgsmål om emner, der er debat om, emner som optager mennesker på forskellig måde: kontroversielle emner.

Hvis der derimod er en tendens til, at man overvejende spørger om fænomener, som alle med sikkerhed oplever ens (for eksempel spørgsmål vedrørende "facts"), kan det godt gå sociologien som det fabriksfremstillede, standardiserede rugbrød, som alle kan blive enige om at de kan lide: der er ingen smag.

Man kunne tænke sig en form for teknik, der forenede visse af den traditionelle spørgeskematekniks fordele med fordelene ved en mere interviewperson-orienteret teknik. Det har sjældent været prøvet, og det er ikke muligt at sige præcist hvilke nye forskningsmæssige problemer (for eksempel med hensyn til reliabilitet og interviewertræning) der vil opstå.

Dog skildrer Daniel Lerner hvordan en metodik, der indeholder aspekter af dette, blev tvunget (!) frem af en forskningssituation i en for ham fremmed kultur: Frankrig. I denne undersøgelse opnåede man en høj grad af reliabilitet, den kunne gennemføres tilstrækkelig

hurtigt trods mange gennemførte interviews. Og endelig er det måske vigtigt, at interviewererne kunne trænes i en sådan grad at deres kendskab til projektets problemstillinger var mindst lige så god som "ledelsens" kendskab (Lerner 1956, p. 194).

OM AT TILDELE HINANDEN ROLLER

Både sprogligt og ikke-sprogligt var der mange skrevne og uskrevne regler, man måtte lære sig i det stærkt lagdelte samfund, DANCON. Ikke alle kunne indlæres eller accepteres, og det blev heller ikke forventet af os. Vores rolle var trods alt de civile sociologers.

Men hvordan indrangeres sådanne civile nu i et stærkt lagdelt mønster? For eksempel vakte det undren at den studerende forskningsassistent i diskussioner kunne tillade sig at afbryde professoren, der måtte formodes at have "højeste rang". I det daglige fungerede rangordningsprincippet næsten umærkeligt og automatisk. Ved diskussioner var det meget sjældent at officerer med lavere rang afbrød officerer med højere, mens det modsatte skete gang på gang. Ved en enkelt lejlighed, hvor en "højtstående" følte sig presset med hensyn til argumenter i en uformel diskussion med en "laverestående" officer blev der direkte henvist til princippet: "Når man er premierløjtnant skal man ikke gøre sig klog overfor en major!".

Den uformelle norm erkendtes knap nok af officererne. De satte en ære i at messelivet skulle være noget fra tjenesten adskilt hvor den store forbrødring kunne finde sted. Men princippet fungerede ikke desto mindre, og det gav problemer i forhold til de civile af ubestemt rang. Hvem var finest, en premierløjtnant eller en "research assistant"? Hvem måtte afbryde hvem? Hvem skulle holde tale før hvem ved mere officielt festlige lejligheder? Hvem kunne bede hvem om hvad? Det hæmmede simpelthen kommunikationen med og til os, at vi ikke var indplaceret i systemet.

Professor-titlen var det ikke så svært at have med at gøre. En professor var noget fint! Men en "research assistant" ? Denne titel var "aldrig hørt før", som en dansk politimand grinende udtrykte det. Vildrådigheden viste sig allerede den første dag på Cypern hvor vi et sted skulle introduceres. Den præ-senterende officer slog ud med hånden: "Det er professor Verner Goldschmidt.....og det er....øh,hm..... a d j u n k t Sigsgaard".

Der gik da heller ikke lang tid før sagen blev løst med hensyn til indplaceringen i rangfølgen. Nærmest for spøg, halvt i pjat og halvt i alvor, gav man sig en aften til at udregne hvilken rang vi ville have haft hvis vi havde været militære. Der blev brugt mange spidsfindige sammenligninger af lønningsniveauer, anciennitetsmønstre og tjenestemandregler. Det endelige resultat blev at forskerne blev p j a t t e u d - n æ v n t til henholdsvis "Forskeroberst" og "Forskerløjtnant".

Efter den aften klæbde titlerne ved, og problemerne forsvandt.

Ved en anden lejlighed tildeltes der os helt formelt en lignende position. Et kontor, stillet til rådighed for arkivarbejde på UNFICYPs hovedkvarter, bar et specielt fremstillet skilt: "CYPRUS PROJECT - OFFICERS". Her var det simpelthen uomgængeligt nødvendigt med denne markering. Militærlejren var opbygget efter engelske principper med en ekstremt skarp rangdeling, og uden titel ville man have følt sig sat i høj grad udenfor systemet: Selv toiletter fandtes i to udgaver, én for menige og én for officerer - ingen for civile.

Vi havde, som det fremgår, ikke selv valgt vores "titler", men de passede til alt held godt nok til formålet for de undersøgelser, vi ville beskæftige os med. Der var dog ikke tale om titler alene. Lidt efter lidt pressedes man ind i et veritabelt rollespil, hvor man i adfærd - hvis man ikke passede godt på - faktisk b l e v officer.

En menig, engelsk kontormedhjælper på UNFICYP HQ blev

for eksempel ved en lejlighed nærmest bragt ganske fra koncepterne. Jeg spurgte høfligt og civilt, om han "måske ved lejlighed", "altså hvis han da havde tid" o.s.v., ville "gøre os den tjeneste" at fotokopiere visse dokumenter. Reaktionen var forbløffende: Kontoristen blev forvirret og forfjamsket, og dokumenterne var meget lang tid om at blive færdige. Ved senere lejligheder blev lignende dokumenter overrakt korrekt med samt en ordre om antal fotokopier og tidspunktet for deres aflevering. "Punktum"!, som officererne tit endte en ordre med.

Kørte man denne rituelle form var der ingen problemer: den menige smeldede et "Right Away, Sir!" ud, smilede, var afslappet og glad. - Og man forlod rummet med en underlig følelse af, at rollen snart ville blive en integreret del af éns personlighed.

Det var som om en speciel slags rolle i forskningssituationen var under opbygning og i stadig omformning. Rollen byggede dels på bevidst indlæring af visse handlemønstre ("af-læring" af andre), og dels prægedes man umærkeligt. Der er nok træk ved en forskningssituation, der gør, at rolleopbygningen får et noget specielt forløb. En karakteristisk ting er, at et givet socialt system i langt de fleste tilfælde møder sociologen "uforbereadt": der er ingen prækonstrueret social position klar til ham, hverken formelt eller funktionelt. Positionen og den tilhørende rolle skal skabes, og her har forskeren ikke monopol på styring af processen:

" 'Taking the role of the other' is not merely evaluating a human who is unaware of one's existence. It entails the more complex task of identifying with an individual who is simultaneously trying to identify himself with you. As a simple example I cite the experience of two anthropologists who were a bit flabbergasted when their first Indian informant opened the interview by inquiring, 'Well, how's your rapport getting along ?' "

(Wax 1952, p. 37)

Jeg tror at én karakteristisk ting, der præger en sådan rolleopbygning er den, at især forskerens udgangspunkt er, at han "skal have noget ud af det".

Dette følger næsten af definitionen på ham, og man må nok være enig med Daniels, der skriver, at "inevitably, one's own main interest in the group members is an exploitative one" (Daniels 1967, p. 290).

Der behøver ikke ligge noget generelt forskningsetisk dilemma i en sådan erkendelse. Forskeren kan sagtens tilrettelægge sin undersøgelse, vælge dens emne, således at den ikke kommer enten de pågældende mennesker eller en "sag" til skade. Man kan godt være "exploitative" på en solidarisk måde, men selve det faktum, at man er interesseret i at udnytte interaktionen til sine egne (eller en undersøgelses) formål, virker ind på rolleopbygnings-processen.

Turner, der beskriver forskellige former for "role-taking" opererer blandt andet med den specielle form, der opstår i en tilpasningspræget sammenhæng. Der opstår en særlig situation når en person må forme sin rolleadfærd i overensstemmelse med hvad han vurderer vil blive den sandsynlige interaktions-effekt mellem hans egen adfærd og én eller flere andres: "The manner in which the actor relates his own role to the others is in terms of their interactive effect rather than simply in terms of accepting their direction." (Turner 1956)

Denne form for tilpasningspræget rolleopbygning vil i mange tilfælde, tror jeg, både passe på sociologens og "de udforskede" handlinger. Dét er måske ikke helt smigrende for en sociolog, når Turner som et typisk eksempel på rolleopbygning i den tilpasningsprægede sammenhæng nævner: - sælgeren! Og forholdet vil komme klarest frem i en sammenhæng hvor "køberen" er modstræbende, uvillig og hvor situationen har præg af udnyttelse:

" In these instances the actor holds constantly in mind his imaginative construction of the role of the other and adjusts his own behavior so as to elicit and take advantage of behavior in the other which will enhance his own objectives. He sensitizes himself to the attitudes of the other while divesting himself of any identification with these attitudes. "

(Turner 1956)

Der er forskellige grader af "udnyttelsespræg" over forskellige forskningssituationer, men generelt tror jeg, at den særlige tvetydige situation og de etiske problemer den afføder, vil være kendt af de fleste forskningsarbejdere: "There is not just the problem of the ambiguity of ethics. More important is the question of the e t h i c s o f a m b i g u i t y . The incumbent of an emergent role is constantly forced to take ethical positions in the face of ambiguity. " (Goldner 1967, p. 264).

Som oftest ses problemet som udelukkende sociologens problem, men det vil også tit være sådan, at de udforskede vil stå i samme situation. For dem er problemet at opbygge en rolle i samspil med sociologen, og ofte er der mål, der opleves som realisable netop i dette samspil. Disse mål vil bestemme hvilken rolle der dér søges opbygget, og det er ikke altid at d e t passer ind i forskerens kram.

I en bygd i Grønland opstod der en helt barok situation under et 10-dages ophold hvor jeg/^{skulle}interviewe forskellige top-medlemmer af det lille samfund (kommunalbestyrelsesmedlemmer m.fl.). Man var åbenbart i utrolig grad vant til interviews ved omrejsende sommerembedsmænd fra statsorganisationerne, der kom og spurgte hvad man ønskede gennemført, hvordan man så på de planer, som man nok alligevel ikke fik indflydelse på osv. osv.

Man var vant til i det lille samfund at der kom "forskere" af en ganske bestemt slags og at man havde en mulighed for at opnå noget ved et samarbejde med disse. Jeg dumpede praktisk taget ned i en præfabrikeret social position på stedet (man havde ligefrem et "kommuneværelse" stående klar til den ankommende), og alle relevante personer var helt klar over hvilken rolle de havde i spillet. De havde øvet den så tit.

I et lidt fortegnet billede forløb interviews i starten således:

PS: "Hvad med de unge ? bliver de her eller vil de hellere til byerne ?"

IP nr. 1: " Ja, det er et stort problem. Vi mangler en kæmnerassistent og et sygehus. Her er ikke

arbejde."

PS: " Hvordan går det med fiskeriet og fangsten ?
Hvorfor er indhandlingen gået tilbage de sidste
år ?"

IP nr. 2: "Ja det er et stort problem. Vi mangler en
kammerassistent og et sygehus."

osv. osv.

Både forskeren og de udforskede vil ofte bygge roller op i forskningssituationen, hvor forholdet er præget af forsøg på gensidig udnyttelse: begge parter vil have noget ud af samspillet, og det kan til tider give samarbejdet et præg af interessekonflikt og tvetydighed.

Det er vigtigt at man er opmærksom på disse processer, idet de, som før nævnt, både er vigtige data i sig selv og også giver mulighed for tolkning af andre data, man får i situationen. For eksempel gav den grønlandske oplevelse væsentlige oplysninger der karakteriserede bygdens lokalpolitiske organisationsgrad i forhold til andre besøgte bygder.

Men processerne kan beskrives på mange måder.

Skjervheim udtrykker noget væsentligt om den "forstående" forsknings ideal i et træffende billede, når han skriver:

"För den radikalt reflekterande tanken är således andra människor inte primärt objekt som skall studeras, utan potentiellt medreflekterande, reskamrater i samma labrynt om man så vill. Denna situation är det som gör det möjligt att tolka andra."

(skjervheim 1971, p. 75)

Det forekommer mig bare, at billedet er en smule idyllisk i forhold til de erfaringer vi har om det konkrete samspil mellem mennesker i forskningssituationer.

Der ligger vel også en form for "objektivering" i det faktum, at man faktisk - når alt kommer til alt - er ude på u d n y t t e l s e af andre menneskers refleksioner. Skjervheim gør for eksempel opmærksom på, at andre mennesker til forskel fra sociologen, er "potentielt medreflekterende". Det ligger ligesom i billedet at sociologen/filosoffen er den person, der med sin viden og sin metodologiske holdning omsat i praksis, formår at vække de slumrende

kræfter, sætte tingene på plads. Han er den, der til forskel fra det moderne menneske, kender "den rette medelvægen" og som søger at "ge klarhet i vad som är vår egentliga situation" (Skjervheim 1971, p. 35).

Noget lignende kommer til udtryk i karakteriseringen af "transcendentalfilosoffen som forstår empiristen bedre end han selv gør (Skjervheim 1971, p. 79).

Billedet af denne overlegne forsker adskiller sig vel ikke stort fra Nadel's krav om, at "the observer's knowledge must be wider than that of the actors, lest his whole enquiry become nonsensical....the 'wider knowledge' of the observer must be taken to mean (as Parsons has pointed out) the widest knowledge available to his civilization and to his class of humanity - that of the scientist " (Nadel 1969, p.267).

Billedet af de jævnbyrdige rejsekammerater, må i hvert fald modificeres hen til, at der er tale om et asymmetrisk forhold, og at rejsen kan være nok så konfliktfyldt.

Set ud fra forskerens interesse behøver dette ikke være en ulempe. Næsten ligegyldig hvilken relation man får til sine "rejsekammerater" vil det kunne give resultater. Daniels, der oplevede at være i aller højeste grad marginal og fremmed i et militært miljø, viser for eksempel hvordan denne situation også kunne udnyttes og konkluderer at: "Some perspective will be lost others will be gained in the mutual assessment by the group and the researcher". (Daniels 1967, p. 267).

Også et konfliktbetonet samspil kan være en fordel. Man kan for eksempel tænke på hvordan nye idéer, innovation, kan udspringe af konfliktbetonede idé-sammenstød (Barnett 1953, p. 46).

Set ud fra de udforskedes synspunkt behøver det heller ikke give problemer, at relationen er asymmetrisk og konfliktbetonet. Man er ikke ganske magtesløs og kan også manipulere situationen i sin rolleopbygning - hvis man er klar over at den foreligger.

Hvis sociologen har et ideal, der går ud på solidaritet med de personer, der er hans "objekter", vil det

da kræve en åbenhed fra hans side. Han må åbent gøre rede for at han rent faktisk er "sælgeren", der er ude på at få noget; og problemet bliver da på en hæderlig måde at overbevise kunden om at denne har brug for varen. Eller hvis man skulle bruge et andet billede: Få kunden til at rejse med, indgå i det produktionsfællesskab, der kan være forudsætningen for at ny viden opstår.

Her mener jeg så man må gøre op med sig selv i hvor høj grad en sådan holdning og fremgangsmåde rummer "objektiverende" tendenser. Hvad er forskellen mellem at anse andre mennesker for "forskningsobjekter" og at anse dem for "manipulerbare, potentielle rejsekammerater" ?

En forskel kunne ligge i, at målet for forskerens bestræbelser i det sidste tilfælde er at skabe en situation hvor "ego och alter är medsubjekt i förhållande till det gemensamma sakförhållandet" (Skjervheim 1971, p. 10). Men er en sådan situation mulig at nå i en situation stærkt præget af en assymetrisk relation ? Og hvordan får man nogen med på en rejse, hvor målet ikke kendes på forhånd.? Det burde jo ligge i selve forskningsbegrebet, at resultaterne ikke er kendt inden man begynder.

OM AT TILTUSKE SIG ADGANG

Det er en almindelig erfaring at forskningssituationen har karakter af en "exchange-relation" hvor forsker og udforsket begge bytter sig til goder, som kan udspringe af situationen. Emnet behandles oftest set ud fra forskerens synsvinkel: Hvad giver han til gengæld for at få sine data i hus ? Overvejelser over sådanne forhold kan man så se bearbejdet under kapiteloverskrifter som f.eks. denne: "Techniques for Motivating the Respondent " (Kahn & Cannell 1967).

Denne énsidige fremstilling af forholdet er der vel egentlig ikke så meget at sige til, al den stund en stor del af det, som forskeren "modtager" i forskningssituationen kan betragtes som data - hvis han vil.

Dog modtager han noget udover en datamængde. Duvignaud redegør for eksempel meget omhyggeligt for flere tilfælde hvor forskningsprocessen direkte (selve situationen) medførte en ændret "selverkendelse". Det gik sociologerne på samme måde som det gik de udforskede: efter nogen tid følte de sig ikke som objekt for udspejlingen, men som subjekt i en erkendelsesproces, der drejede sig om deres egen situation (Duvignaud 1970, p. 248). Sådanne tilfælde og deres konsekvenser (se bl.a. p. 231 ff) var med til at karakterisere forskningsfeltet. Man fik ligefrem noget væsentligt at vide om den sydlige oase Chebika's relation til storbyen i nord: Tunis.

Hvis sociologen vil, så kan han tilrettelægge sin forskning således, at de oplevelser, han får gennem sin aktivitet, ikke kun er data i forhold til en eller anden udenfor ham selv eksisterende teori, men også giver ham mulighed for at afprøve eget livssyn, virkelighedsopfattelse eller hvad det nu kan være. Og det er vel en væsentlig ydelse, de udforskede kan komme med i exchange-relationen. Det kan måske ligefrem motivere sociologen til at stille væsentlige spørgsmål.

En teknik, han kunne bringe i anvendelse, var blandt andet at forholde sig lyttende og diskuterende til de undersøgte. I en sådan situation bliver sociologen også svar-person, og det kunne gå ham, som denne Chebika-beboer, der fortæller om hvad han fik ud af Duvignaud's undersøgelse: "När man svarar på era frågor tänker man till slut att man vet något" (Duvignaud 1970, p. 187). Man kunne måske ligefrem forestille sig en teknik, der byttede op og ned på forholdene: lod svarpersonen interviewe og interviewerens svare. Gennem svarene ville man så som forsker kunne styre samtalen så den holdt sig indenfor områder, der var væsentlige for den pågældende undersøgelses problemstilling. En dialog kunne skabes.

Det varierer sikkert meget fra situation til situation hvad de udforskede kan få ud af forskningsprocessen. Wax nævner følgende punkter som væsentlige (Wax 1952):

For det første har selve det at deltage ofte en underholdningsfunktion. Det er et aspekt hun i særlig grad har bemærket netop i egne undersøgelser blandt internerede. Når den sociale situation lægger op til trivialitet og kedsomhed, er det nok en faktor, man må regne med.

Desuden fungerer forskeren i situationen som en art klageinstans, hvor man kan få fremført synspunkter om forhold, man er utilfreds med og som man ikke kan få fremmet gennem eksisterende kanaler. Hvis der er en tendens til at denne funktion af forskningsprocessen får stærk vægt, kan dette godt være farligt. Det er vist (desværre) sjældent sket at en forsker konkret har kunnet udrette ret meget for de mennesker, hvem hans forskning angik. Enten bunder dette nok i, at han ikke har villet eller også at han ikke selv står særlig stærkt overfor myndigheder, der har indflydelse på de udforskedes livssituation (jvf. Duvignaud 1970, p. 235 f). Resultatet kan let blive at man ligesom kommer til at love for meget, og når der så intet sker, bliver bitterhed og skuffelse resultatet. En grund til at man ikke mødes med begejstring alle steder i Grønland (når man er samfundsforsker) er vist en funktion af dette forhold. En sagde i sommer: "Det kommer der ikke noget ud af. For 10 år siden var der også en mængde samfundsforskere her. Og hvad skete der ? Intet ! Hvad fandt de ud af efter alle deres undersøgelser ? At infak (hjemmebrygget øl) ikke var giftigt !! ".

Wax nævner desuden:

Forskeren kan yde gaver og tjenester, tilfredsstille nysgerrighed og kan give folk lejlighed til at indtage selvhævdende roller (som lærere overfor forskeren). Et vigtigt punkt er, at forskningsprocessen kan give de udforskede en mulighed for at afreagere aggression.

Det er klart at man kan få megen væsentlig information hvis man får beretninger om hvorfor nogle er rasende på andre. Men der er igen en fare her, en fare, vi en overgang oplevede som et problem på Cypren. Alene

ved at man lytter til sådanne udtalelser kan der let skabes en forventning om, at man også har taget parti i den talendes favør. Lærere oplever ofte denne social-psykologiske proces når elever "binder dem til sig" ved at "betro" dem at de ikke bryder sig om en eller anden af lærerens kolleger.

Hvis man som forsker vil anvende en sådan "partisk-hed" som bytteobjekt, må det være helt klart fra starten, og man må så tage de problemer det kan medføre i form af et indsnævret forskningsfelt. Hvis man ikke ønsker dét, tror jeg det er klogt næsten demonstrativt at understrege neutralitet. Hvis man blot går stilfærdigt rundt og lytter til alle uden selv at vise hvor man står, vil alle stridende parter hurtigt føle sig dybt sveget: så er der intet forskningsfelt tilbage.

I DANCON optrådte mange af de bytteelementer, som er skildret i det foregående. Undersøgelsen har måske ligefrem "givet" noget, som løbende har sat sit præg på den daglige fredsbevarende indsats udøvet af officererne.

For eksempel mødte vi flere gange ved vores ankomst den tanke udtrykt hos ledende FN-officerer, at man gennem vold og direkte indgriben i konflikten skulle t v i n g e parterne til at bilægge den:

" Det siger jeg Dem, professor (håndkantslag i skrivebordet): Hvis der bliver uro og grækerne og tyrkerne skaber sig, så giver jeg mine folk ordre til at skyde !

..... Congo ? Dét var en virkelig vellykket aktion. Man fik jo afklaring ! "

Højtstående DANCON-officer

Synspunktet er ikke ualmindeligt indenfor den militære UNFICYP-styrke (Moskos 1970, p. 8 & Harbottle 1970, p. 43 ff), men udtalelsen kan jo nok virke lidt chokerende set i sammenhæng med det mandat FN har fået på Cypern. Princippet er, at tredjeparten, for at undgå en udvidelse af konflikten, absolut ikke må gribe ind med voldelige midler.

Efterhånden som tiden gik, hvor vi ofte diskuterede de fredsbevarende aktioners særlige karakter og mekanik, afløstes der : opfattelse af militæret som en

organiseret volds-organisation af en erkendelse af, at soldater kunne bruges på en anden, og for FN og parterne, mere fornuftig måde. Det er naturligvis svært at sige, om det overvejende er de specielle erfaringer på Cypern, eller overvejende diskussionen med forskerne, der har ændret denne holdning. Men i hvert fald var vi en del af officerernes specielle erfaringer under deres Cyperntjeneste.

Også de mange små forhold, der dagligt skulle løses, blev diskuteret stærkt, og vi viste naturligvis kraftig interesse for hvert eneste lillebitte tilløb til en konflikt. Det var alle disse forhold, der straks da vi kom, blev affejet med, at det var "drengestregger": episoder som det lå under ens værdighed at beskæftige sig alvorligt med.

Gennem vores spørgsmål og interesse for sagerne havde undersøgelsen også den effekt i miljøet, at officererne kom til at se deres egen indsats i et ganske nyt lys. Betegnelser som "drengestregger", "småpillerier" og lignende blev ikke brugt i den sidste tid, vi var i DANCON. Tvært i mod var mange meget ivrige efter at kunne fortælle om nye sager i alle detaljer og hvad man havde gjort for at afvikle dem.

Generelt kan man nok sige, at officerernes selv-vurdering blev stærkt styrket som følge af undersøgelsen. Alene den kendsgerning, at noget så prestigefuldt som "Videnskaben" fandt deres aktivitet værdig til en undersøgelse, var vel noget der stivede af. Desuden må man heller ikke glemme, at de her mødte civile, der endda var "loger", som tog den militære persons erhverv alvorligt, omend der måske ikke var tale om en blank accept af den militære institution som sådan.

Mødet mellem sociologer og militære på det lokale plan i DANCON illustrerer måske - i miniformat - én form for rolle, som samfundsforskeren kan have i samfundsmæssig sammenhæng. Og også de problemer, der kunne være knyttet til en sådan rolle, illustreres af dette møde.

Der synes at være en tendens til hos både samfunds-

forskere og samfunds-"administratorer" at anse for eksempel sociologen som en slags vismand, som man næsten tillægger magiske evner: han menes i stand til at give råd, at svare på hvad man bør gøre når man er stillet overfor et problem (ønsker at nå et bestemt mål).

Hvis denne opfattelse accepteres vil det, efter min mening, give videnskaben en helt urimelig autoritet, og videnskabsmanden vil i endnu højere grad end han måske uforvarende er det, komme til at spille politikerens rolle under dække af objektivitetens og den videnskabelige respektabilitets forklædning. Et mål kan ofte nås på flere end én måder, og det er ikke altid at et sociologisk orienteret middel vurderes som det mest hensigtsmæssige. Hvis man i stedet for at betragte forskeren som en alvidende autoritet (også i områder der er politiske), snarere bruger ham som en kilde til information, kunne en mere rimelig rolle måske udkrystallisere sig.

I DANCON bragtes ofte problemer op til debat - og i enkelte tilfælde ligesom søgte officererne en autoritativ udtalelse fra "Videnskaben" om, at det man mente burde gøres, var det rigtige.

Dette kunne vi af naturlige årsager ikke imødekomme, men i stedet for at give brugsanvisninger på og accept af former for konfliktløsning, kunne sociologerne bidrage med en redegørelse for mere eller mindre udbyggede konfliktteorier og konfliktløsningsmodeller, der eksisterede i deres - teoretiske - verden. Beslutningstagerne fik på denne måde ud fra mødet med en sociologisk og temmelig abstrakt virkelighed, et andet og måske mere nuanceret grundlag at arbejde ud fra i den konkrete situation. Sociologens rolle var i højere grad informantens end den var rådgiverens.

Der vil naturligvis altid ligge visse værdier (og råd) gemt også i abstrakte, sociologiske teorier og omtale af forskning, hvor disse har været anvendt. Men det afgørende er, at videnskabsmandens rolle afmystificeres; at hans indsats i beslutningsprocessen

ikke er et autoritativt forslag til konkret handlen, men mere én form for oplysning om et emne - et element, der er lige så meget (eller lidt) værd som alle andre slags elementer af faktisk eller vurderingsmæssig art.

Et problem i den forbindelse er det, at sociologen er vældig udsat for, at hans bestræbelser tages til indtægt og udnyttes på områder, som undersøgelserne ikke kan bære. Dette vil nok være tilfældet så længe der står en aura af endelig, alvidende og objektiv "videnskab" omkring hans aktivitet.

For eksempel er denne undersøgelse af en dansk militær enhed i en fredsbevarende international FN-styrke blevet mødt med helt urimelige forventninger på meget højt plan indenfor Det Danske Forsvar. Man har set frem til en undersøgelse, der ville være et hårdtslående, videnskabeligt argument overfor den del af den danske befolkning, der mener, at et dansk forsvar ingen nytte er til.

Denne konklusion tillader materialet ikke. Der er stor forskel på en national forsvarsorganisation og en international, militær fredsstyrke. Faktisk kunne den modsatte konklusion (Dansk militær er ingen nytte til) lige så vel drages, da det for eksempel er et karakteristisk træk ved FN-soldatens adfærd, at han målt med dansk NATO-norm fungerer i aller højeste grad u-militærisk: ikke-voldeligt og ikke-offensivt.

FN-afdelingens leder i Danmark så det for eksempel som et uddannelsesmæssigt problem at man skulle pille "al den NATO-træning" ud af DANCON-soldaten. Eksempel: Man lærer normalt, at en husundersøgelse foregår ved at soldaten sparker døren ind og smider en håndgranat i forstuen. Derefter går han selv ind og ser om der var nogle. På Cypern skal man som DANCON-soldat banke på og spørge om lov til at foretage en lille undersøgelse.

På det lokale DANCON-plan kunne man også komme i et karakteristisk dilemma. Man kunne tænke sig, at den høje grad af kontakt og det efterhånden stærke gruppe-

tilhørsforhold, sociologerne fik til officererne i DANCONs stab, skabte urealistiske forhåbninger til undersøgelsens værdi som argument i d e r e s sag i bred almindelighed. Sociologerne kunne blive for allierede at regne.

Vi mener ikke, vi direkte har givet anledning til sådanne forhåbninger, men er opmærksomme på, at en indirekte følge af den tætte kontakt kan være en forventning om en solidaritet overfor hvad man kunne kalde "Forsvarssagen".

Dette forskningsetiske problem er meget vanskeligt at løse. Det er nemlig helt givet, at vi for eksempel ikke kunne have gennemført undersøgelsen uden den skildrede, helt uforbeholdne accept af undersøgelsen og vores tilstedeværelse i øvrigt. - Og på samme måde tror jeg ikke at det ville have været muligt at leve sig ind i miljøet uden at forskerne helt uforbeholdent accepterede de mennesker, deres forskning angik. Indlevelse kræver accepten af at andre mennesker handler udfra d e r e s præmisser, og en hvis åbenhed er her nødvendig.

Problemet opstår nok i og med at vi er tilbøjelige til at sætte lighedstegn mellem det at "forstå" hinanden og så dette at stille sig solidarisk med hinanden i bred almindelighed. Dette er vel ikke givet ?

ACCEPT OG SYM-ANTIPATI

Efterhånden som vi fik lært miljøet bedre at kende, og efterhånden som især officererne i DANCON blev fortrolige med undersøgelsen og dens karakter, forsvandt en lang række af de problemer, der er skildret i det foregående. Man må sige, at der blev tale om en ret enestående grad af integrering i det lille, udstationerede samfund.

På en måde var vi assimileret (accepteret) fuldt ud, uden at vi var blevet akkultureret (Berelson & Steiner 1964, p. 646 & p. 654). Vi var fuldt ud med, men stod stadig udenfor. Man var sociologen.

Forskerne blev optaget som fuldgyldige - og betalende - medlemmer af Stabsmessen, en gestus, der ikke udvises overfor ret mange fremmede, og som vistnok ikke tidligere er overgået civile. Man blev "messe-kammerater" snarere end besøgende "akademikere", der havde udvalgt sig et "forskningsobjekt.

Mange udtalelser tydede på, at officersmessen efter at fremmedelementet var dukket op, var blevet et spændende sted at være i fritiden, at det brød den daglige trummerum. Man var ligefrem glad for at blive udsat for afvigende synspunkter - og hvad der måske var vigtigst: man følte det nok ikke mere som en trusel mod etablerede værdier og normer, men mere som en spændende udfordring til at man lærte sig selv bedre at kende. De gangse synspunkter blev taget op til debat og eventuel revision.

Der var lejlighed til at teste graden af accept ved i hvert fald to lejligheder. Den ene var, da der kom journalistbesøg til DANCON. Her var vi vidne til hvordan de pågældende journalister i en lang periode korrekt og under iagttagelse af alle formaliteter "fik forevist" DANCON. - Og heller ikke mere ! Det er helt givet, at undersøgelsen ville have lidt væsentlig skade hvis vi ikke havde opnået anden og bedre position i organisationen end den journalisterne fik.

Den anden lejlighed var Verner Goldschmidts afrejse fra Cypern i marts 1969. En mærkbar, næsten depressiv stemning lagde sig over messen. Der var ikke samme atmosfære som før juletid da SCACYPen landede med forskere, man mente "skulle ned at snuse". Hvad skulle man nu tale om: fortælle gamle soldaterhistorier ? Kaste sig over småintrigerne kompagnierne i mellem ? - Der var ligesom ikke rigtig noget, der duede.

Messeklimaet var blevet ændret og nok fordi en særlig form for sociabilitet pludselig ikke lod sig gennemføre længere. I Hannerz' udlægning af blandt andet Goffmann's brug af sociabilitets-begrebet ses dette

som dækkende en særlig form for interaktion, hvor

"...definitions and evaluations of self, others, and the external world are developed, maintained, and displayed with greater intensity than in other interaction. Successful sociability is that where participants find satisfying understandings of the world and support for some reasonably high degree of self-esteem."

(Hannerz 1971, p. 111)

Videre gælder det, at der til en hvis grad kan siges at eksistere regler for hvilken form og hvilket indhold et sådant fritids-samvær får. Man søger definitioner af virkeligheden, der vil understøtte deltagernes selv-agtelse. Man anvender eksempler, overdrivelser, halve sandheder, vittigheder og andre indirekte referencer til den virkelighed, man gerne vil opleve at man deler med hinanden (consensus). En sådan form for sociabilitet vil også tjene til at fordrive kedsomhed. Det er ikke kedeligt at der tærskes langhalm på et velkendt tema hvis bare det sker på nye måder fra gang til gang.

Hvis denne analyse gælder, vil det kunne danne baggrund for at en ellers upåagtet datamængde vil kunne tolkes og anvendes som et udtryk for en eller anden virkelighed, der gælder i det system, man studerer. Her tror jeg dog, man skal være forsigtig.

Myteanalyser, og lignende analyser af slang, vittigheder, historier, kan meget let blive overfortolkede (Polsky 1967, p. 129 f). Megen konversation i DANCONs stabsmesse handlede om gruelige oplevelser, de forskellige havde haft på officersskolen. De fleste havde hørt historierne mange gange før, men man kunne godt stadigvæk bruge en halv times tid på variationer over temaet "Dronning Dagnars Ligfærd": et kostskoleagtigt ritual, der bruges mod "dårlige kammerater". Spørgsmålet er, om sådanne temaer siger noget særligt om officerernes samfund udover at de har haft visse oplevelser til fælles i en periode af deres liv.

Slang tror jeg også man skal være varsom med at lægge for meget i. Hvis man er psykoanalytiker kan man

sikkert få meget ud af at udlægge en officers omskrivning af et fængselsophold: "Så sad jeg dér og borede røvhuller til gyngeheste." Men egentlig er det vel bare en ret så træffende betegnelse for en oplevelse, gengivet i et sprog der er specifikt for miljøet.

Hvis man varer sig mod overfortolkninger og spidsfindige udlægninger af de informationer, man får af noget der udspringer af en intensiv sociabilitet, så vil der nu nok være meget af Goffmanns teori, der kan holde. "Legens" funktion og forløb kan give væsentlig viden (Berger 1968, pp. 135 ff).

Det, der skete i stabsmessen mens forskerne opholdt sig der, var, at samværet fik en intensitet og et indhold, der var betegnende for, at det nu ikke kun var officererne alene, der gennem denne aktivitet opbyggede en fælles virkelighed, men at det var os allesammen.

Aktiviteternes form var efter hvad jeg har fået berettet nogenlunde som før. Først og fremmest snakkede man, sludrende og diskuterende. Og ind imellem blev der spillet "Olsen" (et kortspil), fortalt sjofle historier, holdt drukkilder, taget gas på hinanden ("fod på!"), set cowboy-film.

Men det var som om indholdet af disse aktiviteter - især i starten - dels var præget af vores store nysgerrighed efter at få at vide hvordan og hvorledes og hvorfor, dels var præget af, at man søgte at få de fremmede integreret. Roller byggedes op og modificeredes: en social situation blev defineret (Berger 1968, p. 95).

En sjofel historie fortaltes lige så meget som en prøve på " om professoren kunne tage det ", som for at berette en god historie. Når jeg blev inviteret med i et slag "Olsen" var det givet o g s å for at få en slags kontakt til en person, man ikke rigtig havde fået lejlighed til at føle på tænderne.

Det blev et ret så intensivt dyrket samvær, noget

den udstationerede situation lagde op til: man havde kun hinanden - de andre danskere. Efter et stykke tid afløstes en stærk stereotypiseringen af mere nuanceret oplevelse og handling. Man oplevede det resultat af forskningsprocessen, som Duvignaud betegner som en *erosion* af indstillinger (Duvignaud 1970). Man kom simpelthen til at lære hinanden at kende i mange forskellige situationer. Med et sådant fond af viden om de enkelte personer, var det ikke mere muligt at opleve deres måde at være på ud fra en stærkt generaliserende forestilling om henholdsvis militærfolk og universitetsmennesker (jvf. Klineberg 1950 om stereotypisering).

Denne individualisering af miljøet var ikke helt behagelig, og slet ikke for forskningsassistenten, der var overbevist militærnægter (og stadig er det). Troen blev - om jeg så må sige - taget fra én. Det var pludselig svært at tolke handlinger i kategorier, skemaer, generaliseringer. Der skød sig hele tiden viden om enkeltpersoner ind i de billeder, man ellers kunne synes var så oplagt selvfølgelige og logiske. En i virkeligheden ubekvem virkelighed opstod.

En anden konsekvens af den vidt udstrakte sociabilitet var, at "Homans virkede": den hyppige interaktion fremkaldte (fremtvang ?) hvad Homans ville kalde "positive sentiments" (Homans 1962, p. 112). Man fik respekt, forståelse og sympati for hinanden.

Daniels beskriver denne situation ved at konstatere hvordan man på mange måder (bl.a. sin interesse) viser en "informant" at dennes standpunkt er "fornuftigt". Med en velvillig, sympatiserende indstilling demonstreres en sådan forståelse selv hvor forskeren måske ikke er enig i vurdering af standpunktet:

"A growing fondness for those who were friendly, lively, and interesting in this setting made me more inclined to abate judgment and show sympathy, even when dealing with others who were not so appealing ."

(Daniels 1967, p. 277)

Dexter har i forbindelse med en behandling af interviewsituationen sociologiske undersøgelser, argu-

menteret for at kravet om interviewerens neutrale position i forhold til interviewpersonen, ophæves. Det er vigtigt at interviewereren får lov til at opbygge en "sympathetic understanding so that (he) without strain can talk the informant's language" (Dexter 1956).

Betragtningen om, at det på mange måder letter kommunikation hvis en sådan sympati er tilvejebragt (Gibson 1960, p. 56), kan man ikke være særlig uenig i. Men Dexter strækker betydningen af "sympathetic" og det er i hvert fald for mig en svaghed, at Dexters opfattelse tilsyneladende er, at det blot gælder om for interviewereren at "manipulere" interviewpersonen til at tro, at man har en overvældende s y m p a t i og loyalitet for hans standpunkt. Hvis man interviewer en mccarthyist bør man også lade som om man selv er en sådan osv.

Her mener jeg man er på gyngende grund. Snyd er en betænkelig affære og et pres på forskeren i retning af partiskhed og loyalitet overfor interesser, han måske hverken kan eller vil være loyal overfor, er stort nok i forvejen.

Dexter modificerer i en senere bog sit standpunkt (Dexter 1970, p. 62 f), men rådet vedrørende "be- drag" ligger stadig i teksten. Det kan selvfølgelig forsvares at "snyde" i visse situationer. Men at det skulle være en generel teknik, kan vist ikke forsvares. Wax skriver:

" I do not advise an interviewer to pretend to adopt views of which he does not approve. He will however, do well to remember that a coquette is in a much better situation to learn about men than a nun. "
(Wax 1952)

Det bliver vist svært at bevise. Man kunne vel med lige så stor ret hævde det modsatte. Men værst er det hvis nonnen agerer kokette, og - falder igennem.

Der imod bliver situationen en anden hvis man gør sig klart, at man kan have sympati for en person selvom denne udtækker synspunkter, man ikke deler.

Men dette er nok kun muligt i de tilfælde hvor man virkelig først å r denne persons synspunkt, dvs. kender og interesserer sig for personens baggrund.

I interaktionssituationen er der forskel på "sympathetic understanding" og "understanding (sympathetically)". På det oplevelsesmæssige plan kunne man måske - med en sproglig nydannelse - tale om at "sym-antipati" er mulig.

Også i forskningssituationen må man skelne mellem "taking the role of another" og "adopting the standpoint of another". Sociologens "role-taking" vil ikke nødvendigvis føre til at han udviser "altruistic or sympathetic behavior". Den specielle rolle behøver ikke at tilsløre "divergence of purpose between opposing factions " (Turner 1956).

OM EN "LEGETØJSLEVENDE" VIRKELIGHED OG DATA-BESMITTELSE

I litteratur, der først og fremmest skildrer deltagerobservationens problemer berøres denne forskerens dobbelttydige relation til forskningsfeltet. Stein fik for eksempel erfaring for hvordan forskningssituationen krævede både "detachment" og "involvement" (Stein 1964, p. 212 & Bruyn 1966, p.14). Til tider er man p a r t i c i p a n t - observer, til andre tider er man participant - o b s e r v e r .

Et sådant forhold til det man studerer afspejles nok af det særegne ved samfundsvidenskaberne, at deres genstand er samfund sådan som det skabes og bruges af andre mennesker. Sociologen er, ligesom alle mennesker i dagligdagen, en del af samfundet, og man kunne udtrykke hans situation som Berger og Luckmann gør det: "To be in society is to participate in its dialectic." (Berger & Luckmann 1967, p. 128).

Denne samfundets dialektik er karakteriseret ved, at den sociale virkelighed har både en objektiv og en subjektiv karakter for de deltagende samfundsmed-

lemmer. Dels er den skabt af mennesker, dels internaliseres den som en objektiv virkelighed - en virkelighed, der også præger disse skabende mennesker og det "produkt" de hele tiden opretholder, omformer, ny-skaber: deres sociale virkelighed. (Berger & Luckmann 1967, p. 61).

Det er de institutionaliserede samfundsformer, der har karakter af denne objektive realitet. Man kan tænke på dem som eksisterende uafhængigt af ens egen eksistens og handlen (Berger & Luckmann 1967, p. 60 - Østerberg 1971, p. 75). Man kunne også udtrykke det sådan, at forholdet mellem den som erfarer sådanne former (emner) og selve emnerne, er et udvendigt forhold (Østerberg 1966, pp. 9 & 16 - Nordstrand 1969) (7).

Skjervheim mener, at vi er tilbøjelige til klart at "objektivere" andre i netop de sociale situationer, som vi ikke umiddelbart forstår. Man gør andres handlinger til fakta: emner, man ikke agter at "diskutere" nærmere, men snarere at undersøge lidenskabsløst og distanceret (Skjervheim 1971, pp. 13ff).

Denne objektivisering er i en sådan situation en nødvendighed. På samme måde som barnet gennem undersøgelse internaliserer den virkelighed, det sættes i ved fødslen, på samme måde må man nødvendigvis finde ud af h v a d der karakteriserer det emne, man ikke umiddelbart forstår.

Det er for eksempel en helt nødvendig betingelse, at man kender til de regler og konventioner, som styrer langt den største del af de "expressions", der viser hen til et givent socialt emne (Rickmann 1967, p.43). Man kunne måske sige, at objektivitet er en forudsætning for eller en del af subjektivitet.

Eller man kunne med Skjervheim tale om, at det ofte må gælde, at man, hvis man vil behandle et emne som en p å s t a n d , så også (først) må behandle det som faktum (Skjervheim 1971, p. 13).

Netop i den mest deltagerobservation, der traditio-

nelt er blevet udført i omgivelser, der for forskeren er nye og uforståelige, må denne situation opleves særlig stærkt. Man tvinges til simultant at gennemleve den objektiverende distance og den identificerende subjektivitet. Man er både "in" og "out", "involved" og "detached", "participating" og "observing". Som Gibson gør opmærksom på, er en sådan stilling ikke til skade. For stærk en identifikation kan indsnævre forskerens horisont (Gibson 1960, p. 52).

Børn kender denne specielle form for oplevelse af et emne, hvor to forskellige bevidsthedsplaner er i funktion på samme tid. En 6-årig pige har givet oplevelsen et navn, der næsten burde indgå som standard-fagudtryk i den sociologiske jargon. Hun skriver om en tiger, hun har tegnet: " Det er bare et Billede men det kan godt være at den en skønne Dag bliver levende, ikke l e g e t ø j s l e v e n d e , men rigtig levende" (Holmboe 1944).

Man skulle egentlig mene, at en relation som den skildrede ville være en erfaring praktisk taget alle samfundsforskere kendte lige så godt som barnet og deltagerobservatøren. Det burde jo ligge i selve forskningens idé at man begav sig ud på ukendt område: undersøgte situationer, der for en foreløbig betragtning forekom uforståelige (forskeren er nysgerrig).

At man sjældent ser dette skildret i megen sociologi er nok ikke så meget en følge af at man ofte tager velkendte emner op til "forskning". Forholdet kan nok lige så vel findes i, at mange forskningsteknikker mener at følge et strengt, objektivt, naturvidenskabeligt distanceret ideal. Her har man så skudt diverse barrierer ind mellem forskeren og den sociale virkelighed, de undersøgte personer lever i, idet man er bange for forskerens "besmittende" indflydelse (McCall & Simmons 1969, p. 104). Derfor opleves problemet sjældent. Og hvis man en gang imellem bliver opmærksom på det, opleves det ofte som - et problem.

Man er måske nok klar over, at idealet, der går ud på at samfundsforskerens aktivitet så vidt muligt bør undgå at påvirke forsknings"objektet" er svært opnåeligt. Man trøster sig med, at dette også gælder for dele af naturvidenskaben. Men man kræver dog stadig, at forskeren bør indskrænke påvirkningen til et minimum, og at han bør være klar over omfanget af den "fejlkilde" hans tilstedeværelse og forskning har udgjort.

Så vidt jeg kan se, er der i selve idealet indbygget én selvmodsigelse. Hvordan kan forskeren med et minimum af kontakt til de udforskede afgøre om hans forskning har udøvet indflydelse på hans data ?

Det fremgår af skildringen af undersøgelsen på Cypern, at idealet om det "ubesmittede" forskningsobjekt ikke har været dominerende. Både af menneskelige og undersøgelsesmæssige årsager var det en nødvendighed at få en så tæt og god kontakt som muligt til de personer, vi samarbejdede med i undersøgelsen .

Og kontakt involverer gensidig påvirkning, som ikke uden videre kan reduceres til en blot og bar "fejlkilde". Påvirkningen ændrer den virkelighed, både forskeren og den udforskede lever i, og dermed også konkrete handlinger. Den ændrer også elementer af erindret fortidig virkelighed hos både den udforskede og forskeren, idet kontakten kan være bestemmende for hvilke elementer af ens hele erfaringsmateriale, man ønsker at lægge vægt på og tolkningen af disse elementer.

Det kan kun være berettiget at tale om "fejlkilder" hvis forskeren møder sit materiale udrustet med et sæt af formodninger og teorier, som han - og han alene - mener er anvendelige på den givne situation. Hvis forskerens teorier ophøjes til at være "de rigtige", og grundlaget for deres anvendelse derefter forrykkes - så ville det måske være rimeligt at tale om at der er sket fejl: noget uforudset.

Kontaktens indflydelse på de data, man får, må vur-

deres på flere planer: både ud fra de mål man har for undersøgelsen og ud fra en analyse af forskellige former for data.

Hvis målsætningen for undersøgelsen er at opbygge en teori (substantiel teori), så vil det, så vidt jeg kan se, ikke gøre så meget hvis selve det, at man i fællesskab opbygger en sådan teori, også bevirker at man ændrer handlemønstre i overensstemmelse med en sådan. De dele af teorien, der vedrører handlingers sammenhæng (inden man nåede til en mulig erkendelse af at en forandring er sket på teoriens grundlag eller fra dennes udgangspunkt) vil sikkert stadig have gyldighed for mennesker i situationer, der ligner de udforskede.

Man kan for eksempel godt sige, at Duvignaud satte så meget i gang i Chebika, at det Chebika han forlod, ikke lignede den oase-by, som eksisterede ved forskernes ankomst. Alligevel vil en teori på grundlag af de erfaringer, forskerne og befolkningen dér gjorde i fællesskab, udsige noget væsentligt om lignende "glemte" landsbyer i Syd-tunesien (Duvignaud 1970)

På samme måde skete der måske nok ændringer i officerernes handlinger og syn på disse deres handlinger i den situation hvor forskerne opholdt sig ved DANCON. Men det erfaringsmateriale disse ændringer frembød og den baggrund de forløb på, udgjorde i sig selv vigtige data, der kan få betydning for forståelse af andre DANCON-kontingents fredsbevarende indsats.

En teori kan godt bevare sin gyldighed selvom selve dens opbygning i en forskningsproces præget af tæt kontakt og gensidig påvirkning mellem forskere og udforskede, rummer et element af self-fulfilling prophecy for det studerede univers' vedkommende.

Hvis målet der imod er at "teste" en teori eller hypoteser, der indgår som elementer heri, så bliver problemet straks vanskeligere. Jeg mener ikke det er en holdbar metode, der anvendes af psykoanalytiker-

en, der finder sin teori stærkt bekræftet gennem en grundig indoktrinering af sin patient ("forskningsobjektet"), - en indoktrinering, der har til følge, at patienten dels reagerer som han "skal" i forskellige situationer, dels selv "ind - rømmer" at teoriens udsagn om hans personlige tilstand også har sin rigtighed.

Det er ikke svært gennem kraftig påvirkning at overbevise en person om, at hans tvangsneurose skyldes dødsangst - men teorien bliver ikke bekræftet ved at samme person efter en sådan påvirkning siger, at han ikke kan lide at træde på stregerne mellem fortovets fliser fordi han er dødsangst. Og teorien styrkes heller ikke af at man evt. påvirker en person til at lade være med at træde på flisestreger. Teorien er ikke derved bekræftet, og den eneste information man får af den pågældendes handlinger er, at han er et let offer for suggestion.

Devereux mener, at en kritik som ovenstående tegner et præcist billede af den psykoanalytiske samspilssituation (8), men han mener samtidig, at en sådan beskrivelse er både "naiv" og irrelevant logisk set. Der ligger ingen indoktrinering i en sådan fremfærd, mener han, patienten lærer bare et nyt sprog at udtrykke sin neurose i. Og selvom Whorf mener, at sproget strukturerer både tanke og virkelighed, så må man - selvom dette er helt rigtigt - afvise at det skulle gøre nogen forskel: "... (it is) quite irrelevant since the analysand's own neurotic "linguistic" habits will show up most glaringly when he is made to talk "english" instead of his "native" hottentot" (Devereux 1967, p. 298 f).

Jeg kan ikke se rettere, end at en sådan argumentation hviler på en utrolig stærk tro på at teorien, man anvender, også er rigtig. - Og så har det så vidt jeg kan se ingen mening at hævde at man gennem dens anvendelse "tester" den. De data man bygger på, er simpelthen mere præget af forskerens referenceramme end af den udforskedes (McCall & Simmons 1969, p. 128).

På en næsten pudsigt måde demonstrerer Devereux (gennem skildring og interpretation af cases) og andre forskere, der går kraftigt ind for at forskningsprocessen kun kan få værdi hvis den gennemføres som en samspil-situation, at dette ingen garanti er for, at de undersøgte ikke får objekt-karakter for forskeren. Tolkningen af deres handlinger bliver fuldstændig underlagt forskerens medbragte teori, og man kan finde mange smukke udtryk for forsker-ethnocentrisme som den skildres af Leach (Leach 1966, pp. 26-27).

Duvignaud tolker for eksempel tilberedning af kogemad og det forhold, at man i Chebika ikke spiser stegt kød, som et udtryk for en særlig form for "erotisk samarbejde" og den "kulinærsk handlingens kollektivisering och erotisering" (Duvignaud 1970, p. 70). På samme måde udlægges en ældre kvindes mands-dans som et udtryk for, at hun gerne vil være en mand (Duvignaud 1970, p. 34). I de to eksempler er der meget få observerede empiriske holdepunkter for at denne tolkning skulle være "den rigtige", og det er i hvert fald ikke sådan, at tolkningen stammer fra de involverede Chebika-beboere selv.

Man ville nok indvende, at det ville være formålsløst at bede kvinderne i Chebika om en tolkning af denne adfærd: at tilberede kogemad og danse som mænd. Det er jo netop sådan (vil man kunne hævde), at der er tale om ubevidste tendenser bag de manifesterede handlinger. "De ved det ikke selv", kan forskeren sige - og det må de heller ikke vide, for teorien forudsætter netop at mennesker er styret af disse ubevidste kræfter eller tendenser. Både teori og tolkning er reddet, det ene element støtter det andet. Men bliver det brugbart og er det videnskabeligt frugtbart på denne måde.?

Bag sådanne tolkningsforsøg og argumentationer ligger der i virkeligheden gemt en antagelse om, at den enes oplevede virkelighed kan være lige så gyldig som den andens. Eller rettere: begges oplevede virkeligheder er lige lidt gyldige - de eksisterer kun

i vores bevidsthed og har ingen relation til verden udenom. Verden er et produkt af vores tanke.

Denne solipsisme vil, hvis den skal gennemføres konsekvent, betyde, at man egentlig ikke behøvede at gennemføre empirisk forskning. Det ville i virkeligheden kun være for at finde egnede illustrerende eksempler til ens private teori, at noget sådant var nødvendigt. - Eventuelt kunne man mistænke en sådan orienteret forsker for at han ønskede at indgive de naive medmennesker det indtryk, at teorien faktisk byggede på en virkelighed som lod sig empirisk efterprøve.

Endelig ville en konsekvent gennemførelse af solipsistens livssyn kunne danne grundlag for stærkt autoritære politiske samfundssystemer - en anklage man også ofte har rettet mod positivismen (Dunham 1948, kap. 6).

Der ligger ikke i den foregående kritik gemt et krav om, at konklusioner tilvejebragt ved studier af deltagerobservations-typen, skal verificeres ved hjælp af nøjagtige og "sande" kvantitative målinger. Her er der blot argumenteret for, at det er nødvendigt og frugtbart at man gør sig klart hvordan ens egen tilstedeværelse og interaktion med de udforskede har præget de data, som man bygger sine konklusioner på.

Det er én af fordelene ved at studere mennesker fremfor umælende ting, at der er et samspil mellem forsker og "objekt",: og det synes jeg man bør udnytte, blandt andet ved at man diskuterer sine konklusioner med de udforskede. Hvis man gør sig umage for ikke at indoktrinere - og i det mindste er klar over når man har gjort det - vil en sådan diskussion ofte kunne tjene som yderligere viden til belysning af en given konklusion (Bruyn 1966, pp. 175, 180 & 218).

Hvis man der imod "dokumenterer" sine konklusioner med henvisning til at de bygger på en særlig

forskerintuition og en erfaring med hensyn til anvendelse af "holistisk metodik" eller hvad man nu kan finde på at fremføre, er man med til at spalte sociologien yderligere væk fra resten af samfundet. Forskeren er da selv med til at definere sin rolle som mystiker og en person højt hævet over almindelige mennesker.

Hvis man kan blive enige om, at der kræves indsigt fra forskerens side om, i hvilken grad og hvordan hans data er udsprunget af en påvirknings-situation, så kræver det også at han må dyrke denne samspils-situation.

Det er ikke nogen løsning at prøve at undgå den. For at kunne fastslå forskningsprocessens indflydelse på de konklusioner, han når til, må han nemlig ofte have så tæt en kontakt at den bringer ham i stand til at diskutere sit forskningsprojekt med de udforskede. I hvert fald er det en nærliggende tanke at spørge dem om hvor vidt hans aktivitet har påvirket og hvordan (McCall & Simmons 1969, p. 132).

Og i hvert fald er han nødt til at have en sådan indlevelse i de udforskedes virkelighed, at han kan forestille sig arten og omfanget af påvirkningerne. Hermed er ikke sagt, at det ikke er muligt i specielle situationer at "eksperimentere" med påvirkningerne for at fremskaffe data, man har brug for.

På Cypern var vi i særlig grad interesseret i den såkaldte konsekvensorienterede sanktionsadfærd, der blandt andet er karakteriseret ved at man i meget ringe grad handler efter regler, men mere ud fra en opfattelse af hvad der i de enkelte tilfælde vil tilvejebringe en ønsket tilstand.

Der blev samlet mange data ind vedrørende dette punkt, både cases og mere formaliserede talmæssige opgørelser over regel anvendelse i de forhold, som DANCON havde registreret over en ca. 14 måneder lang periode. Næsten alle oplysninger var af

dette regelorienterede initiativ ?

Så vidt det vides er regelsamlingen ikke blevet udarbejdet endnu, og det skyldes ikke, at den pågældende ikke havde tid til at udarbejde den.

SOCIOLOGENS IBM-IMAGE OG KVANTITATIVE TEKNIKKERS FUNKTION.

På Cypern illustreredes flere problemer i forbindelse med dataindsamlingen. Ikke bare data, men også indsamlingsteknik blev måske berørt af, at forskningssituationen var en samspils-proces. Vi valgte måske for eksempel metoder under hensyntagen til blandt andet de personer, der blev udforsket.

Der er blevet gjort opmærksom på, at en deltager-observations-situation kombinerer mange forskellige teknikker (McCall & Simmons 1969, p. 69ff) og vi anvendte da også flere end blot den almindelige iagttagelse og diskussion i det lystige messeliv.

I et mindre antal tilfælde anvendtes direkte observation af forskellige typer af incidents, som DANCON blev stillet over for. Det var dog af forskellige grunde ikke en fremherskende arbejdsform. Vigtigst var det, at vi i begyndelsen troede, at der rent faktisk ikke skete særlig meget i kontingentets område (mens vi var der). Det var først på et relativt sent tidspunkt, at vi lærte os - gennem andre kilder - at identificere en lang række små handlingsforløb som værende udtryk for reelle forhold, man greb ind over for.

Interviewteknik blev mere formaliseret anvendt på to forskellige måder. Dels fik vi et kort spørgeskema besvaret af samtlige personer, der varetog de daglige DANCON-operationer i området, dels blev et antal "nøglepersoner" (herunder repræsentanter for de stridende parter) interviewet i

længere, mere ustrukturerede samtaler.

Direkte deltagelse i det daglige "arbejde" var det hverken muligt eller ønskeligt at anvende som teknik til udvidet erkendelse af mekanikken bag den militære fredsbevarende indsats. Vi ville nok være faldet ynkeligt igennem som vagtpersonel.

En teknik, der anvendtes i ganske særlig grad var en dokumentanalyse foretaget på samtlige bevarede formelle notater vedrørende incidents i en ca. 14 mdrs. periode. Meldinger og referater vedrørende ca. 735 forhold blev jagtet gennem 17 forskellige former for dokumenter. For hvert forholds vedkommende blev der dels skrevet et kort ud med en summarisk beskrivelse af hvad det drejede sig om, dels blev praktisk taget alle oplysninger forholdet vedrørende, som der kunne presses ud af dokumenterne, indkodet på IBM-sheets. Således kunne der for hvert forhold produceres et hulkort med disse oplysninger.

Det er ikke stedet for en detaljeret redegørelse for hvad der blev foretaget med alle disse dokumenter og hulkortene, der blev resultatet af arbejdet. ~~Et indtryk af oplysningernes og kodningens art kan man måske få ved at studere kodevejledningen, der er vedlagt (bilag nr. 5).~~

Der imod vil det her være berettiget at redegøre for overvejelser i forbindelse med værdien af anvendelsen af netop denne teknik i en situation som den skildrede. Selv om den endelige bearbejdelse af resultaterne og den endelige analyse af den samlede datamængde ikke er færdig endnu, tror jeg godt man allerede nu kan gøre sig visse tentative overvejelser.

Der var ikke nogen egentlig formaliseret teoretisk baggrund for at netop de pågældende aspekter af dokumentmaterialet blev registreret. I virkeligheden stod vi relativt teoriløse overfor forskningsfeltet i starten af opholdet. Dog havde vi et par mere løst formulerede interessefelter, som vi gerne ville have belyst (9).

Det var altså tanen med dokumentanalysen blot at

tilvejebringe en nogenlunde systematiseret beskrivelse af indholdet af det omfattende materiale - en beskrivelse, der egnede sig til en kvantitativ bearbejdelse, når vi gennem dybere kendskab til forskningsfeltet kunne udvælge mere specifikke variable at interessere os for.

Vi skønnede at det var det bedste materiale vi kunne få, selv om der var en del usikkerhed om hvor vidt materialet kunne siges at være repræsentativt for den samlede mængde af forhold, DANCON rent faktisk har haft i sit distrikt. Vi opdagede nemlig snart, at det - trods formelle regler herom - ikke var alt der blev registreret. Felttelefonen blev flittigt anvendt. Man må sikkert regne med en svingende praksis både fra person til person og fra situation til situation med hensyn til at registrere.

En tanke der stadig nager er, at nogle udtalelser tydede på, at man ikke registrerede når man havde travlt. Desuden mente nogle, at man skrev mere ned i begyndelsen af den halvårslige periode, man var udstationeret, idet man var ukendt med problemerne og gerne ville "have ryggen fri overfor de højere instanser" hvis en tilsyneladende banal lille episode udviklede sig til noget større.

Man kan altså forestille sig at for eksempel det månedlige antal registrerede incidents varierer med hensyn til om man er først i en funktionsperiode eller i slutningen. - Og en helt uhyggelig tanke er, at situationer kan forekomme hvor vores sammentællinger giver få registrerede forhold fordi styrkens medlemmer har haft travlt med at løse en mængde af sådanne.

Endelig hørte vi udtalelser, der viste at man efter at forskerne var ankommet var blevet meget omhyggelig med at registrere alt hvad der overhovedet kunne registreres.

Problemerne er dog ikke større end dem man finder i så megen anden statistik - og der er også visse muligheder for at kontrollere for de nævnte faktorer, så man i hvert fald får lidt hold på de endelige resultater.

Spørgsmålet er så bare, om ikke resultaterne, fordi de har tallenes og de benhårde tabellers form, ikke i stedet får hold på forskerne (fod på!) og forskernes publikum. Dette problem vedrører den plads netop disse data får i analysen.

Det er måske også noget betegnende for "sociolog-kulturen" at vi faktisk ikke på noget tidspunkt på

Cypern alvorligt diskuterede om vi behøvede sådanne kodede IBM-beskrivelser af et dokumentmateriale, det var vældig svært at få støvet frem fra alskens arkiver. Det lå ligesom i luften, at det var noget som helt naturligt hørte med til vores aktivitet. Man kunne måske ligefrem sige, at de mange IBM-sheets medbragt hjemmefra var en del af vores selv-definition.

Men noget har der alligevel ligget som en undertone af tvivl omkring det, man foretog sig. Det har i hvert fald været gældende for koderen (mig selv), der efterhånden som arbejdet skred frem kendte dokumenterne i en til kedsomhed grænsende grad. Hvad nytte var hele denne trættende kodningsprocedure egentlig til, når man næsten med 100 % sikkerhed vidste hvordan tabellerne ville komme til at se ud.? Ville man lære noget nyt om sammenhænge mellem fænomenerne når tabellerne kom ud af datamaskinen ?

Den tanke strejfede, at man egentlig ikke var spor bedre end psykologen, der mekanisk - år ud og år ind - administrerer sin rorschach-test uden egentlig selv at tro på den, ja faktisk med en viden om at den er værre end ingenting: at den slører væsentlige forhold og dækker over impressionistiske, subjektive arbejdsmetoder (diagnosticeringer).

Da materialet ikke er færdigbearbejdet er det måske lidt voveligt at udtale sig om nytten som netop denne undersøgelse kan drage af et kvantitativt materiale tilvejebragt ved dokumentanalysen. Men der er dog generelle forhold der karakteriserer brugen af både kvalitative og mere formelle kvantitative teknikker i en undersøgelse; og jeg mener bestemt at det i sidste ende vil vise sig, at den omhyggelige kodning af de

støvede dokumenter ikke har været spildt.

Merton påpeger hvordan de to teknikker udmærket kan gå sammen og støtte hinanden i en given analyse (Barton 1969, p. xiv). Som regel vil det nok være sådan, at den kvantitative teknik - hvor den overhovedet lader sig anvende - vil give en række oplysninger om relativt præcist definerede fænomeners udbredelse. Og denne information vil være meget værd, også i teoretisk henseende - især hvis der er baggrund for ved hjælp af dybtgående indsigt tilvejebragt ved en af deltagerobservationens teknikker, at give disse data mening (Vidich & Shapiro 1955).

Man kunne også sige, at meningsfuld analyse netop opstår i mødet og samspillet mellem erkendelse af rent faktiske sociale forhold og de værdier, forestillinger, traditioner, som knytter sig til sådanne fakta og som meningsmæssigt integrerer dem i den sociale virkelighed (Bruyn 1966, p. 111, p. 47, p. 205).

Ofte vil det være sådan, at mange facts kan konstateres og beskrives bedst med en kvantitativt orienteret metodik efter den mere traditionelle empirismes mønster, mens emner, der angår disse faktas strukturelle og kulturelle indplacering kræver en kvalitativ erkendelsesmetodik (Whorf 1940, p. 7).

I følge Bruyn vil der forestå en vældig opgave i på teoretisk plan at integrere resultater fra de to forskningsretninger (Bruyn 1966, p. 6). Et eksempel på hvilke svagheder der kan opstå hvis forskningsbestræbelser udsprunget af én af retningerne negligeres, har man dokumenteret i Valentines redegørelse for hidtidig amerikansk forskning omkring fattigdomskultur (Valentine 1968).

Valentine forkaster ikke de mange fattigdomsundersøgelser, der på statistisk grundlag er gennemført i USA. Deres beskrivende funktion anerkendes. Men hvor det kommer til interpretation af de statistiske sammenhænge, dokumenterer Valentine klart, at der mangler en væsentlig viden, som kun kan tilvejebringes gennem "mikrostudier" af deltagerobservations-typen. Man v e d.

simpelthen intet om, hvor vidt de kvantitativt beskrivelige aspekter af fattiges liv er et produkt af en for fattige speciel livsstil eller ej.

I undersøgelsen på Cypem kunne der gøres god brug af begge metodiske udgangspunkter. Vi havde for eksempel medbragt en forestilling om hvad Cypem-soldaten egentlig gjorde når han var sat i den situation, at en konflikt skulle "døles". Vi forestillede os, at soldaten på en eller anden måde indgik i en form for direkte kommunikation med parterne. Som Herbert Pundik har udtrykt det: FN-soldatens vigtigste våben er snakketøjet (Pundik 1965).

Der var noget i hypotesen, der ikke var helt forståeligt. Hvordan kan en dansker, der ikke kan fremmedsprog, kommunikere og forhandle med sit snakketøj, når parterne heller ikke kan fremmedsprog. ?

Vi havde da også det indtryk, efter at have lært situationen at kende, at FN snarere virkede som en overvågningsstyrke end en egentlig mæglingsstyrke. Der var meget der tydede på, at man relativt sjældent førte direkte forhandlinger på de lavere trin af organisationen. Der imod meldte FN-soldaten enhver iagttaget konflikt-handling til sin egen organisation, og det var ligesom sanktion nok. FNs vigtigste våben var måske i virkeligheden organisationens interne felt-telefon.

De oplysninger vi fik, dels ved samtaler med tjenstgørende, dels ved direkte observation, var dog ikke éntydige. Mange havde for eksempel aldrig oplevet incidents. De kunne derfor heller ikke sige hvad de egentlig ville komme til at foretage sig. Andre sagde, at direkte små-forhandlinger på gaden var den normale procedure.

Vi fandt yderligere oplysninger om kommunikationsforholdet i dokumentmaterialet, hvor vi for hvert forhold noterede, hvor vidt der havde været forhandlinger og på hvilke niveauer, de var blevet ført. Hvis disse kvantitative data havde stået alene ville der heller ikke kunne bygges utrolig meget på dem.

For eksempel vidste vi ikke, om man rutinemæssigt

plejede at notere, at forskellige forhandlinger var foregået, og der var også andre usikkerheder. Men det var dog sådan, at der i visse dokumenter var skildringer af konkrete former for direkte kommunikation til parterne; skønt der ikke er mange, er tendensen dog den, at antallet af sådanne handlinger stiger jo højere organisations-niveau, man kommer på.

Her mener jeg at resultater fra de to metoder støtter hinanden. Man kan tale om at de fremviser samme tendens, og det er derved muligt at slå nogenlunde fast, at det i hvert fald ikke er snakketøjet, der er FN-soldatens vigtigste aktiv.

En kvalitativt tilvejebragt indsigt var også uomgængelig nødvendig for at det overhovedet var muligt at forstå mange af de daglige operationer, som vi lærte dem at kende gennem dokumentmaterialet. De ville simpelthen ikke kunne tolkes og "forklares" hvis vi ikke havde kendt miljøet indefra.

For eksempel fandtes der inkonsekvenser i en sag om udsættelse af en tyrkisk flygtningefamilie, der ulovligt var flyttet ind i et tomt, græskejet hus på Den Grønne Linie. Selve "operationen" forløb stilfærdigt på den måde, at et par menige fra kompagniet i området høfligt og diskret overtalte familien til at flytte ud. Mens dette stod på rullede en mindre deling canadiske soldater op ved et nærliggende gadekryds. Under stort postyr blev dette FN-besat og man gav sig til at dirigere trafikken bort fra gaden, hvor det pågældende hus lå. I løbet af ganske kort tid var en folkemængde samlet, og der var spænding i luften.

I denne sag brød man et princip om minimal-indgriben, og det var kun gennem vores tætte tilknytning til stabsofficererne, at vi kunne få en forklaring på dette.

Der foregik en slags kompetancestrid mellem kompagni og hovedkvarter om, hvem der skulle tage sig af hvilke sager, og i virkeligheden havde der været uenighed om taktikken ved husudsættelsen.

I hovedkvarteret anså man sagen for at være af stor betydning, idet ~~den~~ havde været rejst på topdiplomatisk

plan og endda havde været rapporteret til New York. Ude i kompagniet, hvor man kendte de lokale forhold, mente man ikke at sagen ville volde vanskeligheder. Kompagnichefen valgte - på en eller anden måde - at se bort fra visse givne ordrer fra hovedkvarteret og ordnede sagen i mindelighed. Den canadiske deling, der dukkede op på valpladsen, og som nær havde væltet taktikken, var de sidste rester af en helt militært anlagt operationsplan udarbejdet i DANCONs stab - en plan, der gik ud på en total forsegling af uro-zonen. I følge kompagnichefen ville det givet have ført til konfrontation hvis denne plan var blevet gennemført.

Selvom det i det foreliggende tilfælde kan konstateres, at en kvantitativt anlagt metode ikke har været spildt, er der stadig to spørgsmål tilbage: Hvorfor valgte vi denne metode så relativt automatisk, og var den indsatsen værd ?

Det sidste spørgsmål er umuligt at besvare. Den færdige undersøgelse foreligger ikke endnu. Det andet punkt er der imod mere interessant al den stund det lader til at være et generelt træk ved megen smafundsvideenskabelig forskning, at den næsten automatisk bygger på et temmelig begrænset sæt af metoder, der har en objektiverende distance til de undersøgte mennesker til fælles.

Devereux prøver at forklare forholdet på sin egen stærkt psykoanalytisk orienterede måde. Det er et hovedargument i hans fremstilling af sagen, at samfundsforskerens hele metodologiske orientering (herunder de teknikker, han anvender), egentlig kun er at betragte som veludviklede forsvarsmekanismer, som forskeren bringer i anvendelse fordi han er *a n g s t* for den virkelighed, som han er i gang med at studere.

Hver gang forskeren, under påskud af at han ønsker at være objektiv, skyder forskellige barrierer ind mellem sig selv og de mennesker hans forskning vedrører, så er det fordi han i virkeligheden (ubevidst) ikke ønsker at se denne virkelighed i øjnene.

For eksempel kan en antropolog være tvunget til at observere forhold i en fremmed kultur, som dér er alminde-

lige, men som han i kraft af sit medlemskab af en anden kultur, har måttet fortrænge. Dette skulle - iflg. Devereux og den psykoanalytiske teori - vække angst.

Antropologen reagerer også negativt over for at skulle møde fremmede skikke og trosforestillinger. De virker som kritik af hans egne.

Og det kan gå helt galt og give "sociale skyldfølelser" hvis der skulle ske det, at han i virkeligheden føler sig tiltrukket af skikke og handle-smønstre, som han er vant til er tabu i hans eget samfund.

I forskningssituationen er der også ofte tale om, at man ikke forstår alt (ellers var der vist ingen grund til at forske i den situation). Dette betyder at den bevidste kommunikation får en fragmentarisk karakter, hvilket Devereux mener også hensætter forskeren i en angsttilstand. Som konsekvens heraf indskrænkes kommunikation til et minimum.

Angsten kan yderligere blive meget stærk idet der også kan foregå en for forskeren forstyrrende "overkommunikation" mellem forskerens og den udforskedes underbevidsthed (sic). - Og endelig kan der åbenbart også forekomme "underkommunikation" på det (over)bevidste plan. (Devereux 1967, pp 44 ff).

De sidste par punkter forstår jeg ikke helt, da man åbenbart skal have en hvis psykoanalytisk træning for at forstå hvad der menes med begreberne. Dog kan man mistænke psykologiske forklaringer der opererer med et begreb som "det ubevidste" for at være tautologier. Og yderligere kan den pågældende videnskab mistænkes for at stræbe efter at komme til at ligne en etableret og objektiv videnskab som for eksempel fysikken (hvorfra modellen med "det ubevidste" stammer) (MacIntyre 1965).

Der kan måske være en kerne af sandhed i Devereux' argument. Det er nemmere at studere dokumenter om krigshandlinger end at deltage, og det er absolut ikke nogen rar situation at være til stede som "deltagerobservatør" - måske endnu mindre som direkte observatør.

Følgende uddrag fra Cypern-dagbogen belyser måske dette:

" 12. 2. 1969: I nat kl. 3 blev der indført bered- skabstilstand orange for hele distriktet...der var uroligheder i Omorphita-bydelen...ballonen er lige ved at revne: nu strides man hårdt om retten til at færdes på en strimmel jord i et beboet område. Strimlen er ca. 10 meter bred, egentlig foregår det hele langs villaveje, hvor grækere står i haverne på den ene side, og tyrkerne på den anden...begge parter har trukket styrker til området.

.....Verner og jeg udførte vores egen - lidt ube- hagelige - patrulje ud i området i formiddags. Det var en absurd-grotesk stemning, der herskede. Be- boerne i husene havde deres små daglige gøremål for, fejede trappe, puslede have, hentede vand, mens par- terne stod skarpt overfor hinanden. Midt på vejen patruljerede så finske, hårde FN-soldater iklædt camouflagedragter og frygtindgydende bevæbning.

Men midt på gaden løb også masser af børn som legede midt i skudfelter ud og ind mellem græske og tyrkiske soldater. Skolen var nemlig blevet evakueret på grund af den truende situation. Det var gjort ved at man havde givet børnene fri.

....Oplevelsen i formiddags hvor vi besøgte området var mest ubehagelig fordi jeg følte, at vi ikke havde noget at gøre dér, eller nogen særlig adkomst til at være "iagttagere". Der var noget uforbeder- lig turist over os sådan som vi skred ned mellem parterne og beså situationen."

Det samme er for tiden noget af et problem i en under- søgelse af vold og drab i Grønland. Fristelsen for at undgå en personlig konfrontation med en meget tragisk og også uhyggelig virkelighed ved at grave sig ind i politiets kriminalregister og lave en hæderlig, men måske temmelig intetsigende kriminalstatistik, er stor.

Jeg mener, det er rimeligt at fastslå, at man må regne med at "forsker-angst" i visse tilfælde kan optræde som "forstyrrende" element, der øver indflydelse på valg af teknik, afgrænsning af variable, og - især - på de data man får (Schwartz & Schwartz 1955). Men at det skulle gælde generelt og i en sådan udstrækning som Devereux vil have det til, er det vanskeligt at acceptere.

Der er mange erhverv hvor man tvinges til - eller selv opsøger - en konfrontation med sociale virkeligheder, der er én fremmede. Og det gælder da ikke for dem alle, at en lang række forsvarsbarrierer er stillet op for at man kan undgå at blive påvirket af denne virke-

lighed. Journalister kan man for eksempel kun med meget hårtrukne argumenter beskyjde for en sådan indstilling, og de har jo ikke gået i psykoanalyse allesammen.

Jeg synes heller ikke Devereux får dokumenteret sin grundlæggende påstand om angstens betydning for samfundsforskerens metodologiske praksis. Forskerne må nødvendigvis være bange hvis de skal sætte forsvarsmekanismer ind, og dette dokumenterer Devereux efter min mening ikke overbevisende.

Selv om der i Devereux' bog skildres case efter case, der skal tjene som dokumentation for påstanden, så viser disse intet, idet de gøres til genstand for en udpræget tautologisk, psykoanalytisk fortolkning.

I en lang række cases ligger beviset efter Devereux' mening i det faktum, at forskeren benægter at de er særlig angst for det studerede. Heraf ser han let - alt for let - at de så må være det i virkeligheden. Der må så udpræget være tale om ubevidst angst siden de nægter.!

Helt grotesk bliver det, når den omstændighed, at Devereux får en artikel i hovedet igen, gøres til genstand for en tolkning af tidsskrift-redaktørens angst for de sandheder, som står i artiklen. Argumentet kendes også andre steder fra: det er ikke fordi man har lavet noget dårligt, at man ikke bliver regnet;...nej, det er fordi man er farlig.

I en lang række andre cases tolkes menneskers handlinger utrolig frit. For eksempel dokumenteres en ubevidst angst og fortrængningsmekanisme hos folk, der har set film af australske omskærelsesceremonier således: Nogle af tilskuerne gik før filmen var slut, og (hvor pikant og signifikant!) gik på m æ l k e b a r (oral regression). Desuden talte de ophidset sammen, munden løb og de brugte mange ord (oral regression). (Devereux 1967, p. 53).

Mens dette skrives bliver jeg pludselig nervøs for, at man vil kunne udlægge ovenstående afstandtagen fra den

psykoanalytiske argumentationsform som bevis på, at der er forsknings-realiteter, jeg ikke vil erkende. Man vil kunne hævde, at de foregående sider er ét stort forsvarsværk bygget op omkring egne fortrængninger. Jeg haster med at tilstå, at jeg også undertiden drikker mælk, og så må man vel snart være moden til hvad Devereux et sted betegner som "First Aid Psychoterapy".

Gouldner forklarer den udstrakte anvendelse af "high science" og "self-obscuring methodology" udfra en lignende antagelse som Devereux. Det Gouldner mener, man beskytter gennem anvendelse af distancerende metodologi er en socialt og historisk betinget ideologi, der præger den amerikanske, Akademiske Sociologi. Ideologien både opretholdes af og præger metodologien. Dens vigtigste element er en antagelse om at forskeren er noget frit i luften svævende, en person hvis aktivitet ikke er lige så samfunds-determineret (og samfunds-determinerende) som alle andre menneskers.

Denne "methodological dualism" rummer i sig en selvmodsigelse og hæmmer sociologens erkendelse af sig selv. Metodologien dækker over selvmodsigelser, og dermed beskytter den mod en selv-erkendelse, der kan være smertelig: at man som samfundsforsker ikke er mere selvstændig og frigjort fra samfundets snærende bånd, end de personer, man udforsker. (Gouldner 1971, pp. 54 ff samt p. 496).

Gouldners analyse af hvad han kalder den Akademiske Sociologi's ideologi og konsekvenser af denne, forekommer mere rimelig end Devereux', fordi han søger at vise hvordan ideologiens opkomst og karakter hænger sammen med specielle historiske og sociale forhold.

Hvor Devereux ville anvise en vej ud af dilemmaet ved at henvise forskerne til en grundig psykoanalyse så de kunne lære deres egne angstreaktioner at kende, skulle man tro, at Gouldner i højere grad ville vise hvordan ændrede samfundsstrukturer kunne hjælpe på problemet.

Dette gør han også, men på en måde bliver resultatet alligevel meget at sammenligne med Devereux'. Problemet bliver nemlig på mange måder skildret som muligt at

løse ved opbygningen af en "Refleksiv Sociologi" hvor et hovedelement bliver sociologens erkendelse af sin egen rolle som politisk menneske (Gouldner 1971, kap. 13).

Hos både Gouldner og Devereux er der en tendens til at problemet individualiseres trods begges analyse af forskningen som socialt betingede processer. Der kan let komme en meget navlebeskuende strategi ud af sådanne analyser: en ego-centricitet, som måske i lige så høj grad som den Akademiske Sociologi er med til at distancere sociologen fra andre mennesker. I stedet for at han anbringer sig på en piedestal, vil man måske komme til at se, at han går i tænkeboks grublende over sig selv og sine egne forudsætninger.

Jeg skal ikke kunne sige, om vi valgte at kode forhold ind på IBM-sheets på grund af en angst for en udvidet selverkendelse af vores stilling i denne verden som sociologer. Jeg mener ikke det er tilfældet, men når Gouldner skildrer den metodologiske dualismes konsekvenser tænker han sig ikke først og fremmest, at der ligger en bevidst og klart formuleret motivation bag "akademiske sociologers" metode-praksis. Han anskuer snarere denne praksis som en art ritualiseret adfærd, hvor traditioner og standarder indenfor et lille, snævert afgrænset og isoleret sociologsamfund spiller en alt for stor rolle.

Og det er der måske noget om. I diskussioner indbyrdes og i samtale med andre sociologer om netop det cypriske tabelproblem, er der kommet flere udtalelser, der kan pege i den retning. Nogle har hævdet, at det nu én gang er en forudsætning at der "er tal på den", hvis man vil have sin forskning accepteret af andre forskere. Andre har sagt, at tabeller giver resultaterne en bedre propagandamæssig slagkraft, selvom de egentlig ikke har givet nogen forbedret indsigt i det udforskede. En bemærkning, der også siger noget om, hvorfor det automatiske valg af formelle, standardiserede, kvantitative teknikker måske er så udbredt, lød: "Det kan godt være det ikke siger så meget. Men tabeller og statistiske opgørelser er i hvert fald udtryk

for én ting. Det er udtryk for flid! Og man må jo vise Forskningsrådet, at man har bestilt noget."

På Cypern gjorde der sig sikkert også et andet forhold gældende, som nok har betinget metodevalget. Man kunne tænke sig en forskningssituation hvor vi ikke arbejdede med de "neutrale" dokumenter, men blot kom og anmodede om at få lov til at være med i det daglige. Det ville sikkert have givet forskellige problemer med hensyn til adgang til og accept i miljøet. Jeg tror at man meget hurtigt i DANCON ville kunne få det indtryk, at vi "bare gik og daskede rundt", holdt ferie i eksotiske omgivelser. Den slags mere eller mindre prominente gæster, som besøger UNFICYP under dække af et officielt opdrag, kender man alt for godt. Og det er ikke gæster, der er populære.

På en måde kan man nok sige, at den kvantitative bearbejdelse af dokumenterne måske ikke kun var vores flidsbevis overfor forskningsrådet, men også overfor de mennesker, vi var i blandt i felten. De kunne se vi bestilte noget. Når socialantropologen ofte starter sine undersøgelser med en lille folketælling eller lignende rutinepræget del-undersøgelse er det vel heller ikke altid fordi det netop er dens resultater, han er mest nysgerrig efter (Dean, Eichhorn & Dean 1967).

Man kan nok ikke se bort fra, at den kvantitative teknik for tiden har en stor prestigeværdi. Man kunne måske forestille sig sociologerne komme hjem fra forskning i felten med en - ganske vist fyldig - dagbog under armen og sige til andre: dette er mine data.

Der er ligesom lidt mere prestige knyttet til det at kunne komme hjem med et par kasser hulkort under armen og fortælle at man har analyseret og kodet over 50 kg. dokumentarisk materiale..."og nu skal det hele køres på elektroniske regnemaskiner".

Det modsatte er mærkeligt nok tilfældet når det gælder socialantropologisk forskning i den rene deltagerobservations tradition. Det er ikke mange år siden Torben Wronberg blev kritiseret af fagfæller for, at han havde anvendt spørgeskema i sine undersøgelser.

Det kunne være spændende en gang at undersøge hvor mange undersøgelser, der starter med et spændende og væsentligt oplæg, men som så kvæles i "teknik-magi" (Dexter 1970, p. 23) eller i krampagtige forsøg på ved hjælp af dyre, uforståelige formler, begreber og tabeller, at vise at man skam er "videnskabelig" (Polsky 1967, p. 126).

En del af diskussionen vedrørende kvantitative metoders anvendelse centrerer omkring et spørgsmål om dokumentation af det, man har fundet ud af, og "testning" af hypoteser. Her kan man ofte støde på et dogmatisk lydende standpunkt, der går i retning af, at kvalitative metoder kan være gode som et heuristisk middel - men der må nu mere "videnskabelige" kvantitative "målinger" til før man kan sige, at man har fuldført et stykke videnskabeligt arbejde.

Det ligger for eksempel udtrykt i Bartons og Lazarsfelds artikel over emnet kvalitativ analyse, at kvalitative data har mange forskellige funktioner. Dog fremhæver de, at de selv om disse data er mere end blotte illustrationer til en given teori, så fungerer de også som noget, der er mindre end rene beviser for en given sammenhæng (Barton & Lazarsfeld 1955, p.341).

Bruyn's indstilling til dette verifikationsproblem er ikke helt så fastlåst - på visse planer kan man godt tillade kvalitative udsagn en plads i selve dokumentationen af, at det man har fundet frem til er "sandt" (Bruyn 1966, p.265).

Hvilke krav man stiller op kommer vel i sidste instans til at afhænge af hvilket indhold man vil give begrebet videnskab: "scientisme" eller "det at skabe viden". Men det gælder nok, som Glaser og Strauss mener det, at sociologer gennem hele deres uddannelse har fået en "ideologisk binding" til standpunktet, at kun visse erkendelses-metoder er "rigtig" videnskabelige:

"...it is worth special mention that those field workers who do not really believe in their own hard-won substantive theory are tempted toward a compulsive scientism. Because they do not trust themselves - their own ability to know or reason -

they rely in addition upon questionnaires or other "objective" methods of collecting and analyzing quantified data. When used for this purpose, these methods do not necessarily lead to greater credibility, but they do permit the insecure researcher to feel greater security in his 'results' without really considering what specific queries do or do not need this additional 'hard' data. This insecure field worker may know that he is running away from his own ideas, because of a lack of confidence in his ability to render his knowledge credible, but he probably cannot stop running!"

(Glaser & Strauss 1967, p.227 f.,
se også p. 233 f.).

TEORIER OG TEORETISEREN

Det er nævnt, at vi ankom til Cypern forholdsvis teoriløse, uden nogen særlig velformuleret og fast referenceramme, ud fra hvilken dataindsamlingen kunne organiseres.

Denne forudsætningsløse start på forskningen kan være en fordel set udfra et kreativitetssynspunkt idet man ikke på forhånd binder sig til én bestemt virkelighed indenfor det studerede område.

Hvis man, som Glaser og Strauss, ikke bare udfører sin forskning med det formål at "teste" eller "modificere" på forhånd fastlagte, eksisterende, (grandiose) teorier, men også er ude på at opdage eller opfinde nye teorier, kræver det at man tilrettelægger sin forskningssituation således, at forudsætninger for innovation i videst muligt omfang er til stede.

Det er sikkert en almindelig erfaring mange sociologer har haft, at de på et tidspunkt har stået overfor et forskningsprojekt og ligesom følt at de manglede noget: en teori. De fleste har sikkert prøvet at lede rundt i litteraturen og blandt fagfæller efter "egnede" teorier at hægte forhåndenværende data eller selve forskningsarbejdet op på.

Så er det man ser sociologen arbejde lidt med for eksempel exchange-modeller, og efter et stykke tid erfarer han, at det ikke rigtig duer. Så vælger man en anden omfattende teori, som man mener snerper hen i retning af det, man interesserer sig for....men hvadenten man

vælger teorier angående interkulturel kommunikation, spil-teorier, psykoanalyse eller imperialisme-teori, så er det som om verden ikke rigtig passer til den valgte teoretiske virkelighed.

Der er så fare for, at man ender i den ene af to muligheder. Enten bearbejder man sine data til ukendelighed for at få dem indpasset i en "almindeligt accepteret" teoridannelse. Eller også ender man med teoriløs forskning hvor resultatet bliver en hob empiriske facts, der udgives som beskrivelse af et eller andet område. (Mills 1970, kap. 2 & 3).

Om de gængse sociologiske teorier kunne man måske med Gouldner sige, at de i høj grad er et produkt af en fra dgligdagens praksis isoleret aktivitet indenfor et meget snævert afgrænset og akademisk forskningsmiljø (Gouldner 1971).

Her mener jeg, at Glaser^s og Strauss' argumentation for at man i højere grad prøver at udvikle teorier i tæt overensstemmelse med de data, som forskningsfeltet frembyder, blandt andet rummer én meget spændende konsekvens. Man kunne tænke sig en berigelse o g s å af sociologien ved at man i sin forskning prøvede på at "innovere" ved at gå ud til de udforskede og lade disse være med til at opbygge teoridannelser og modeller i den konkrete situation. Sådanne lokalteorier, som man kan finde udenfor sociologien, kan i sig selv have en gyldighed, og kan have en anden funktion i forskningsprocessen end blot at være data for forskeren.

En sådan fremgangsmåde betyder ikke, at forskeren bare skal overtage de gængse folke-teorier. Disse teorier kan (ligesom de sociologiske) være både falske, overflødige og utilstrækkelige til forklaring af et givet fænomen (Gellner 1969, p. 114f : et eksempel på en sådan lokal-teori). Men sociologen kan med sin viden og sit håndværk bistå og søge bistand i arbejdet med at formulere en teori-lignende model for d e n soci-ale virkelighed, som han er i gang med at studere, og som hans "objekter" lever i.

Det er noget som både han og de andre kan få noget ud af.

Det er vanskeligt i denne opgave fuldstændigt at skildre hvordan vi gik til værks i søgen efter teori på Cypern. Grunden hertil er i sig selv et tegn på en noget metodologisk set fæslende fremgangsmåde i situationen. For at nå så meget som muligt indenfor en temmelig kort forskningsperiode (3 måneder), var der tale om en stærk arbejdsdeling. Den havde til følge, at jeg sad det meste af tiden med analysen af dokumentmaterialet, mens Verner Goldschmidt skulle tage sig af de mere "teoretiske" problemstillinger. Som forskningsassistent har jeg altså ikke i særlig høj grad deltaget i teoretiseringen over materialet.

Vi var godt klar over, at man ikke på den måde kunne skille dataindsamling og teori ad, men håbede hen ad vejen at kunne holde hinanden informeret om hvor langt vi var kommet indenfor vores respektive arbejdsområder. Det viste sig i praksis, at der meget sjældent var tid til at få snakket om disse ting, og vi står altså nu i en situation hvor en stor del af materialet, som tegnede sig i dokumenterne, ikke kendes på anden måde end som talfordelinger i tabeller, af den, der skal teoretisere over det og behandle det i den endelige rapport.

Teorier dukker ikke op af sig selv, og hvis man vil følge den teknik, som Glaser og Strauss anbefaler, burde vi nok i højere grad have tilrettelagt forskningsprocessen således, at hypoteser og begreber, der optrådte som elementer i en mulig, substantiel teori, udarbejdedes systematisk i forhold til de datamængder, vi mødte og rådede over. (Glaser & Strauss 1967, p. 6).

Dette mener jeg ikke vi har gjort, og en del af den teori, der er anvendt på materialet og som vi refererede til i diskussioner om det, er da også hentet fra rettsociologiske problemstillinger vedrørende social kontrol. Til tider kunne man spørge sig selv, om teorier skabt over rettsociologiens reference-ramme, lod sig projicere ind på det, der foregik på gaden i Nicosia. Men denne synsvinkel på materialet rummer

dog gode muligheder for sammenligning med resultater fra undersøgelser over f.eks. landbetjenten i Danmark og det kriminalretlige sanktionssystem i Grønland.

Der opstår let i en sådan situation et problem med hensyn til at få data til at passe ind i den teoretiske begrebsverden, og på i hvert fald ét punkt tror jeg, vi har oplevet et sådant besvær.

På Cypern refererer man til et "incident" når der redegøres for en "sag", som UNFICYP har taget sig af. En sådan sag består som regel i en eller flere overtrædelser af "regler", der er nedlagt i et generelt eller lokalt agreement.

I vores kodning af oplysninger fra dokumentmaterialet viste det sig nødvendigt at anvende enheden "forhold", som er et begreb, der ikke fandtes i DANCON-miljøets forestillingsverden. Begrebet var hentet fra rets-sociologien og svarer til den enhed, der anvendes i kriminalstatistikken og retsplejen. Vi kunne altså tale om at der for eksempel havde været tre forhold på et givent sted en given dag, mens FN-soldaterne måske talte om ét incident.

Allerede her har vi fjernet vores teoretiske referenceramme en lille smule fra det, som Glaser og Strauss ville kalde en substantiel teori, og også fra det fænomen, man kan se refereret til som lokale teorier (Goldschmidt 1970, p. 19).

Det har været spændende at se hvordan denne introduktion af det teoretisk afledte begreb har givet problemer med hensyn til analyse og anvendelse af materialet. Kodningen er gennemført korrekt, og man kan også se i hvor mange tilfælde et givent incident omfatter mere end ét forhold. I alt har vi kodet ca. 735 forhold.

Men der skete siden det, at en journalist fejlagtigt refererede sociologerne for at have indført en militær, "nydansk" glose: "incidenter" (små ophidsende situationer) (Borberg 1970).

Det må være via denne avisartikel at sociologerne selv skifter begrebsverden. I hvert fald ses det af egne

notater og i en foreløbig redegørelse for undersøgelsen, at vi har registreret 735 incidents

(Goldschmidt 1971, p. 266).

Om man bruger det ene eller det andet begreb kan for så vidt være lige meget hvis man er klar over hvad det dækker. Men problemet opstår i og med, at undersøgelsen offentliggøres og evt. anvendes på den konkrete Cypren-situation. Man kan tænke sig til den danske militære FN-afdelings stolthed, når man her får at vide at DANCON har behandlet 735 incidents i en 14 måneders periode. Så effektiv og flittig har man ikke en gang anset sig selv for at være, men det må jo være rigtigt når sociologerne siger det !

Som Rickmann skriver: " Social investigators are occasionally tripped up by the failure to distinguish assessment by theoretically defined criteria from the subjective assessments of individuals "

(Rickmann 1967, p. 68)

Væsentlige elementer i det teoretiske arbejde var naturligt præget af vores mere eller mindre grundige kendskab til eksisterende sociologisk og socialpsykologisk teori. Dette har nok været gældende gennem hele undersøgelsesperioden, selv om det er mit indtryk, at denne viden gled mere i baggrunden efterhånden som processen skred frem.

Selvom der ikke var tale om systematiske bestræbelser i den retning mener jeg, at det var et karakteristisk træk, at vi efterhånden i meget høj grad lod officererne deltage ikke kun som "informanter", men også som det Verner Goldschmidt kalder " participant theoreticians" (Goldschmidt 1970, p. 5).

Alligevel er det jo ikke mærkeligt at teorierne blev præget også af vores forudsætninger. Når alt kommer til alt så havde vi i kraft af vores job mulighed for at "styre" teoridannelsesprocessen. Det var ikke officererne, der skulle skrive den endelige rapport, og de var ikke ansvarlige for undersøgelsens konklusioner.

Glaser og Strauss kommer i deres overvejelser med nogle bemærkninger om hvilken rolle sociologen spiller i en forskningsproces, der tager sigte på at opfinde nye

"grounded theories". Deres indstilling er, at det der i særlig grad adskiller sociologen fra lægmanden er, at sociologen i kraft af sin uddannelse og arbejdsorientering er den, der i særlig grad egner sig til at udvikle teorier over lægmandens verden.

Sociologen vil aldrig kunne lære de udforskedes virkelighed så godt at kende som de selv, men han kan teoretisere over den, hvad disse ikke er i stand til (se f.ex. Glaser & Strauss 1967, p. 30).

Dette standpunkt mener jeg kun rummer en begrænset sandhed. Glaser og Strauss nævner selv mange eksempler på hvordan sociologer ikke er særlig fantastiske teoretikere - det er vel i erkendelse af en sådan situation at de overhovedet mener, deres bog har en berettigelse.? Baggrunden for at hævde, at sociologer er særlig egnede til teori-jobbet står i en mærkelig modsætning til en udtrykt beklagelse over, at man mangler gennemarbejdede, gyldige, substantielle teorier indenfor sociologien. Dette til trods for mange tusind uddannede sociologers virke indtil dato.

I hvert fald skulle der vel ikke være nogen logisk hindring for at også andre kan "være med". Der må være en jævn overgang med hensyn til teoretiserings"evner" fra profession til profession. Lige som en smed ofte har forstand på ingeniørkunst, således kan en informant vel have forstand på og anlæg for sociologisk teoretiseringen.

I hvert fald viser mange erfaringer, at informanter efterhånden som de arbejder sammen med sociologen eller socialantropologen, uddannes til mere og mere velligende kopier af sociologen (hans arbejdsmetoder, interesser, værdier, sprog osv.). Og hvis sociologen lægger sine bestræbelser an på teoretiseringen, så skulle der ikke være noget i vejen for at også informanten blev en slags teoretiker (Eksempel: Gellner 1969, p. xiii & Lerner 1956, p. 194). - Glaser og Strauss mener da også selv, at personer, der anvender teori i praksis (lægmanden) selv i en hvis grad bliver teori-dannere (Glaser & Strauss 1967, p. 242).

Spørgsmålet er, om sociologer sådan som de uddannes i dag i særlig høj grad er egnet til dels at opfinde disse substantielle teorier, dels om de er uddannet til den pædagogiske opgave det er, at få "informanter" til at deltage i sådanne konstruktionsforsøg: at få lægfolk til at teoretisere over deres egen dagligdag sådan som for eksempel Duvignaud gør det i den r e k o n s t r u k r e k o n s t r u k t i o n af Chebika, som sker som følge af forskernes interaktion med befolkningen i oasen (Duvignaud 1970).

Sådan som Glaser og Strauss fremlægger deres forskningsstrategi er det endelige mål at udvikle mere omfattende teorisystemer ved sammenligninger af flere grundlæggende, low-range teorier. Her er det nok realistisk at sige, at sociologer bliver enerådende i arbejdet med at oversætte og i øvrigt bearbejde den grundlæggende viden i generelle teorisystemer, hvor man befinder sig på et højere abstraktionsniveau. (Glaser & Strauss 1967, kap. IV). Men det er vigtigt at understrege, at sådanne formelle teorier i kraft af at de bygger på sammenligninger af "grounded theories", stadig i høj grad skulle kunne lade sig anvende på væsentlige områder af de mange forskellige studerede sociale systemer, der har "leveret" substantielle teorier.

De udforskede vil stadig have del i det grundlæggende arbejde med udviklingen af sådanne formelle teorier, og vil vel derfor også kunne genkende deres egen virkelighed i de mere formelle systemer. Det sker ofte at netop den manglende "spejleffekt" ved megen sociologisk teori og skildring, udløser en efter min mening berettiget kritik og skuffelse hos lægmænd. Se for eksempel forfatteren Ralph Ellison's kritik af netop dette forhold (Hannerz 1971, p. 14).

Det må understreges, at det problem, der her er skildret ikke bare løses ved at lade de udforskede få ordet.

Der findes forskning, hvor forskeren tilsyneladende har reduceret sin egen indsats til kun at fungere som mikrofonstativ i forhold til dem, der ytrer sig.

Det er for eksempel et af Oscar Lewis' argumenter for sin forsknings- og rapporteringsteknik, at give menne-

sker, der ellers ikke har mulighed for at blive hørt, denne mulighed (Lewis 1966, p. xii).

Resultatet er blevet et omfattende og meget spændende datamateriale om utrolig mange emner, og der er nok ingen tvivl om, at de personer, der medvirker i Lewis' reportager i høj grad vil kunne genkende sig selv i det næsten umærkeligt redigerede stof.

Men der er nok heller ingen tvivl om, at de samme personer på adskillige punkter vil opleve sig karrikeret, fejlfortolket, hængt ud og nedvurderet, når Lewis eller andre egenmægtigt giver sig til at teoretisere over materialet. Spørgsmålet er om slagordsteorien om fattigdomskulturen er en teori hvori de udforskede kan genkende deres hverdag og virkelighed.

Lewis har selv ved flere lejligheder hævdet, at teoretiseringen er bygget på de data han har publiceret i sine forskellige monografier (Lewis 1966, p. xlii). Dette forhold har så givet Valentine skyts til en på det punkt velrettede kritik af teoretikerens behandling af sine data (Valentine 1968, pp. 63ff). Teorien bliver i virkeligheden af Valentine kritiseret for ikke at være funderet i de oplysninger Lewis har fået i felten.

Dette har Lewis da også måttet indrømme (Valentine et al. 1969, p. 189) idet han skriver:

"Valentine misunderstands the relationship between the autobiographical material in my recent books and the theoretical model of a subculture of poverty, and he is disturbed by the difficulties in relating these two distinct levels. This problem is inherent in all social science models, and the lack of perfect fit is in itself no proof of the inadequacy of the model, especially when it is an ideal-type model. However, I should like to make a few clarifications.

The idea of the model of the subculture of poverty did not grow out of my study of the Sánchez family alone. "

Tilbage står spørgsmålet om man ikke under dataindsamlingen kunne have undgået at problemet med den manglende overensstemmelse mellem data og teori overhovedet opstod. Jeg mener her, at en mere bevidst analytisk præget dataindsamling, hvor forskeren gennem sine spørgsmål og øvrige aktivitet fik aktiviseret de udforskede

til at reflektere teoretisk og en smule generaliserende over den verden, de lever i, ville have bidraget til at man undgik miséren. Vi ville da ~~Kæxx~~ få rapporter (gerne i reportageform), men hvor både forskerens og de udforskedes "teorier" lå som gemte, men dog tydeligt skelnelige forudsætninger og baggrunde for de skildringer eller andre oplysninger (data), som rapporterne er koncentreret om. I mere sjældne (meget spændende) tilfælde vil man måske ligefrem kunne opleve hvordan en mere eller mindre tydeligt formuleret teori toner frem af materialet efterhånden som dette er blevet påvirket, ikke af forskeren, men af forskningsprocessen (samværet og dialogen).

En af de ting man kunne indvende mod Lewis' mange og spændende monografier er, at det er som om analysen mangler i selve dataindsamlingen. Forskeren har holdt sig til at være lyttende og registrerende, men dialogen mangler. En bog, der interesserer sig for samme fænomener som Lewis' - og som også er redigeret i nogenlunde samme form med udeladelse af forskerens spørgsmål - er Danilo Dolcis studier over fattigdommen på Sicilien. (Dolci 1966). Den er slående at læse umiddelbart i sammenhæng med én af Lewis' bøger. Bag de monologer, der er hovedindholdet i Dolcis bog, anes en engageret og næsten forsknings-disciplineret dialog. Bogen indeholder ingen analyser skåret ud i pap, men stoffet er ikke teoriløst.

EFTERSKRIFT

Dexter behandler interviewteknikkens problemer i en polemisk og veloplagt bog, der munder ud i en efterlysning af en transaktions-teori der lader sig anvende på interviewsituationen (Dexter 1970). Man kan sige at en lignende teori er blevet efterlyst for hele forskningsprocessens vedkommende (alle dens faser) i denne opgave.

Der kan være mange måder at tilvejebringe en sådan teori på og både dette arbejde (hvis det er muligt)

og selve anvendelsen af den i form af konstruktion af forskningsmetodik i overensstemmelse med dens udsagn, vil som nævnt være et stort og krævende arbejde.

En vej, man kunne begynde at begive sig ud ad, var forsøget på at opbygge begrænsede, substantielle teorier for enkelte forskningsprojekters forløb. Her kunne mange former for data indgå i et sådant arbejde, blandt andet skildringer som de, der er foretaget i denne opgave.

Men man kunne også tænke sig sociologer sat på den opgave at deltage i forskellige forskningsprojekter med det formål at forske i forskningsprocessen, som den forløber i de enkelte tilfælde. Her vil det være et spændende eksperiment i sig selv at prøve at få adgang til forskningsfeltet overhovedet. Hvordan mon sociologer vil reagere på at blive genstand for udforskning ?

Men for at sådanne bestræbelser ikke skal blive nye eksempler på isoleret aktivitet indenfor en meget lille og velafgrænset, isoleret kreds af mennesker (sociologer), er det nødvendigt også i dette forhold at tage den normale "genstand" for sociologers interesse med på råd. "Folket" har også et ord at skulle have sagt.

Galtung har i en verdenspolitisk sammenhæng indført begrebet "videnskabelig kolonialisme", der betegner en proces hvorved "the center of gravity for the acquisition of knowledge about the nation is located outside the nation itself" (Galtung 1967, p. 296).

Hvis man overførte begrebet til at gælde enkelte samfund, ville man måske også kunne tale om samfundsforskningen "kolonialisme". Samfundets almindelige medlemmer yder mere end de modtager. Information vedrørende sociale processer flyder mere mod sociologerne end den modsatte vej. Viden bliver i sociologmiljøet hvor den transformerés, dissekeres, analyseres, diskuteres og - fordøjes.

Man burde måske stræbe efter at konstruere en teori på

videns-sociologisk grundlag, en teori om forsknings-processens transaktions-karakter. Hvis vi rådede over en sådan teori, og især så den anvendt på sociologens daglige arbejde, ville det måske kunne modvirke en tendens mod "sociolog-kolonialisme". Sociologen kunne måske komme til at nærme sig det mål, som Johannes V. Jensen har opstillet som *d i g t e r e n s* opgave:

"hvis han for sit Vedkommende naar Virkeliggørelsen af sin *I d é*, at sammenfatte menneskelige Træk, som er bleven spredte, og gengive dem Liv, da har han været noget ogsaa for Menneskeheden i det Hele; for det Verden til enhver Tid sukker efter er en Parole, hvorefter de der har forandret sig kan genkende Tilværelsen, som er kommet bort fra sig selv."

(Kristensen 1970, p. 44)

1 4 - 1 2 - 1 9 7 1

P e t e r S i g s g a a r d

Offentliggørelse, enten i helhed eller uddrag, af denne opgave må kun ske såfremt tilladelse er indhentet fra ovenstående.

se dog kolofon, p. 101

N O T E R

- 1) Taloppgivelser, både her og i det følgende, refererer til situationen i januar 1969.
- 2) I det følgende vil tyrkiske og græske cyprioter blive betegnet som henholdsvis tyrkere og grækere. Hvis der omtales national-grækere eller national-tyrkere, vil det fremgå direkte af teksten.
- 3) Begrebet rolletegn: se Banton 1965
- 4) I dag har DANCON fået tildelt et andet område. Alle oplysninger i opgaven vedrørende situationen på Cypern refererer til forholdene som de var i begyndelsen af 1969.
- 5) GOSIP står egentlig for "Goldschmidt-Sigsgaard Project".
- 6) Culture Fatigue: speciel oplevelsesmæssig tilstand, der dominerer efter langvarige anstrengelser for at "se bagom" andres (fremmedes) handlinger.
Culture Acceptance: Tolerance hos en person af kulturtræk, der egentlig er imod normerne i hans egen kultur.
- 7) Når jeg bruger ordet "emne" følger jeg Tranekjær Rasmussens brug af begrebet som "ethvert noget, som kan være os bevidst". (Rasmussen 1956, p.26). Det forekommer mig at være mere klart og anvendeligt i videnskabsteoretisk henseende, end Østerbergs begreb: "værende".
- 8) Denne psykoanalytiske samspils-situation har som b tjent som en væsentlig inspirationskilde i udformningen af den hermeneutiske sociologi (Radnitzky 1970, vol.II, p. 44 ff). Af denne grund er det måske relevant at beskæftige sig lidt med den i denne opgave.
- 9) Vi havde i hvert fald tre mere løst formulerede interessefelter, vi gerne ville have belyst:
  - 1) En mulighed for at sammenholde data vedrørende det, der "skete på gaden" i Nicosia distriktet, med hvad der skete på diplomatisk, udenrigspolitisk plan. Her var aftalt et senere samarbejde med prof. Ole Karup Petersen, et samarbejde, der dog ikke er blevet til noget.
  - 2) En interesse for fænomenet omkring den manglende regelanvendelse.
  - 3) En interesse for den erklærede målsætning i UNFICYP: at man ønskede at holde løsningen af konflikter på så lavt et organisatorisk niveau som muligt.

L I T T E R A T U R

- Anonym: B-COY / DANCON II-III / UNFICYP
København 1966
- Banton, Michael: Roles
London 1965
- Barnett, H. G.: Innovation: The Basis of Cultural Change
USA 1953
- Barton, Allen H. & Lazarsfeld, Paul F:
Some Functions of Qualitative Analysis in
Social Research
Frankfurter Beiträge zur Soziologie
vol. 1, 1955, pp. 321 - 361
- Barton, Allen H.: Communities in Disaster:
A Sociological Analysis of Collective
Stress Situations.
Anchor Books, paperback ed., USA 1970
- Berelson, B. & Steiner, G.A.: Human Behavior
New York 1964
- Berger, P.L. & Luckmann, T.: The Social Construction
of Reality
New York 1967
- Berger, P.L.: Invitation til sociologi.
Et humanistisk perspektiv
Rhodos, København 1968
- Bernard, Jessie: Conflict as Research and Research as
Conflict.
i: Horowitz, I.L (ed.) 1967
- Borberg, Finn: Under FN's blå baret.
Berlingske Aftenavis, København 12/9 70
- Bruyn, Severyn T.: The Human Perspective in Sociology.
The Methodology of Participant
Observation
New Jersey 1966
- Daniels, A.K.: The Low-Caste Stranger in Social Research
i: Sjoberg, G. (ed): 1967
- Dean, J.P., Eichhorn, R.L. & Dean, L.R.: Establishing
Field Relations.
i: McCall-Simmons 1969
- Devereux, George: From anxiety to method in the
behavioral sciences.
Mouton & Co.: Netherlands 1967
- Dexter, L.A.: Role Relationships and Conceptions of
Neutrality in Interviewing.
The American Journal of Sociology
Vol. LXII, no. 2, sept. 1956
pp. 153 - 157

- Dexter, Lewis A.: Elite and Specialized Interviewing
Evanston, Ill.: 1970
- Dolci, Danilo: Poverty in Sicily
London 1966
- Dunham, Barrows: Fordomme og Myter i Nutiden
København 1948
- Duvigneaud, Jean: Chebika. Rapport från tunesisk oas.
PAN/Wordsteats - Stockholm 1970
- Enquist, Per Olov: Legionärerna
En roman om baltutlämningen.
Stockholm 1968
- Festinger, L.: A Theory of Cognitive Dissonance
Evanston, Ill.: 1957
- Gallaher, art: Plainville: the twice-studied town
i: Vidich et al. (eds.): 1964
- Galtung, Johan: After Camelot
i: Horowitz, I.L. (ed.) 1967
- Gellner, Ernest: Saints of the Atlas
London 1969
- Gibson, Quentin: The Logic of Social Enquiry
London 1960
- Glaser, B.G. & Strauss, A.L.:
Awareness contexts and social interaction
American Sociological Review
Vol. 29, number 5, october 1964, pp. 669-679
- Glaser, Barney G. & Strauss, Anselm L.:
The Discovery of Grounded Theory: Strategies
for Qualitative Research.
USA 1967
- Goffmann, Erving: The Presentation of Self in Every-
day Life. / USA 1959
- Goldner, Fred H.: Role Emergence and the Ethics of
Ambiguity
i: Sjoberg, G.(ed) 1967
- Goldschmidt, V.: Kommunikation som middel til kon-
fliktløsning.
Festskrift til prof. dr.jur.
Stephan Hurwitz, København 1971
- Goldschmidt, V.: Strategiske Variable i Sociologien
stencileret, København 1970
- Goldschmidt, V.: Peace-Keeping Along a Green Line
stencileret
Paper delivered at the 7th World
Congress of Sociology, Varna 1970

- Gouldner, Alwin W.: The Coming Crisis of Western Sociology.
USA 1970 / London 1971
- Habermas, J.: Vitenskap som ideologi
Oslo 1969
- Hall, Edward T & Whyte, W.F.: Intercultural Communication: A Guide to Men of Action
Human Organization, vol. 19, no.1, 1960
- Hannerz, Ulf: Soulside
3. udgave New York 1971
- Harbottle, M.: The Impartial Soldier
London 1970
- Holmboe, Ileana: Urskovs-æventyr
København 1944
- Homans, G.C.: The Human Group
4. udg. London 1962
- Horowitz, I.L.(ed.) The Rise and Fall of Project Camelot - USA 1967
- Kahn, R.L. & Cannell, C.F.: The Dynamics of Interviewing. Theory, Technique, and Cases.
New York 1967
- Klineberg, O. : Tensions Affecting International Understanding
Social Science Research Council
Bulletin 62 / New York 1950
- Kristensen, Sven Møller: Litteratursociologiske Essays
København 1970
- Kroeber, A.L. & Parsons, T.: The Concept of Culture and of Social System.
American Sociological Review
vol. 23, 1958, pp. 582-83
- Larsen, Otto N.: Rumors in Disaster
The Journal of Communication
vol. IV, nr. 4, 1954
- Leach, E.R.: Rethinking Anthropology
London 1966
- Lerner, D.: Interviewing Frenchmen
The American Journal of Sociology
Vol. LXII, no. 2, sept. 1956, pp.187-194
- Lewis, O.: La Vida // New York 1966
- Lumsden, Malvern: Field Research of Conflict: First results from an empirical study of Cyprus.
PRIO-publication No. 17-2
Oslo 1965

- MacIntyre, A.C.: The Unconscious
London 1965
- McCall, G.J. & Simmons, J.L.:
Issues in Participant Observation
Reading, Mass. 1969
- Mills, C.W.: The Cultural Apparatus
i: Power, Politics and People
(Horowitz, I.B. (ed))
Oxford University Press 1967
- Mills, C. Wright: The Sociological Imagination
Great Britain 1970 (Pelican Books)
- Moskos, Charles C.: Conflict in a Peacekeeping
Organization: The United Nations
Force in Cyprus.
stencileret, paper delivered august 1970, 7th
World Congress of Sociology, Varna
- Nadel, S.F.: Foundations of Social Anthropology
5. udg., London 1969
- Nordstrand, B.: Förståelsesformer
Häften för Kritiska Studier
nr. 1, årg. 2, 1969, pp: 23-31
- Polsky, Ned: Hustlers, Beats, and Others
Chicago 1967
- Pundik, H.: Kypern. Et verdensbrændpunkt
København 1965
- Radnitzky, G.: Contemporary schools of metascience
Göteborg 1970 (2nd rev. ed.)
- Rickmann, H.P.: Y Understanding and the human studies.
London 1967
- Schwartz, M & Schwartz, C.G.: Problems in Participant
Observation
i: McCall-Simmons 1969
- Shibutani, Tamotsu: Improvised News.
A sociological study of rumor.
New York 1966
- Sjoberg, Gideon (ed.): Ethics, Politics, and Social
Research
Cambridge, Mass. 1967
- Skjervheim, H.: Deltagara och åskådare.
Halmstad, Sverige 1971
- Stein, M.R.: The Eclipse of Community: Some glances
at the education of a sociologist.
i: Vidich, A.J. et al. (eds.) 1964
- Textor, R.B.:(ed.): Cultural Frontiers of the Peace
Corps / USA 1966

- +) Rasmussen, E. Tranekjær: Bevidsthedsliv og erkendelse.
Nogle psykologisk-erkendelsesteoretiske
betragtninger.
København 1956
- Turner, Ralph H.: Role-Taking, Role-Standpoint,
and Reference-Group Behavior.
American Journal of Sociology
vol. 61, 1956, pp 316-328
- Valentine, C.A.: Culture and Poverty.
critique and counterproposals
Chicago 1968
- Valentine, C.A. et al. : Culture and Poverty
A CA Book Review
Current Anthropology, vol. 10
no.: 2-3, 1969, pp. 181-201
- Vidich, A.J. & Shapiro, G.: A Comparison of Partici-
pant Observation and Survey Data.
i: McCall-Simmons 1969
- Vidich, A.J. & Bensman, J. & Stein, M.: (eds)
Reflections on Community Studies
USA 1964
- Wax, Rosalie H.: Reciprocity as a Field Technique
Human Organization, vol. 11, no. 3
1952, pp. 34 - 37
- Whorf, B.L.: Linguistics as an exact Science
Technological Review, 43, 1940
- Wille, Niels Erik: Sprog- og tekstteoretiske indfalds-
vinkler ved studier af massekommunikation
stencileret København 1971, pp. 19 - 45 i
symposium 10. og 11. maj 1971 afholdt af
Statens humanistiske og samfundsvidenskabelige
Forskningsråd.
- Østerberg, Dag: Forståelsesformer
Oslo 1966
- Østerberg, Dag: Meta-sosiologisk essay
Oslo 1971

+) Denne titel burde have været placeret på side nr. 99

Sociologer på den grønne linie. En forskningsproces sociokulturelt anskuet.

Magisterkonferens skrevet af Peter Sigsgaard 1971.

Udgivet af PSI forlag 2021. ISBN. 978-87-972836-0-8

Forsideillustration: Nicosia. Cypern 1969. Silketryk

Ovenstående billede: Cypern XI. 1969. Silketryk

Begge udført af Johanne Foss ©

Forfatterens tekst: Dækket af creative commons licens: [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

